

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

**Факультет природничих наук
Кафедра географії**

Борова Наталія Олександрівна

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ДИСТАНЦІЙНОГО
ВИКЛАДАННЯ РОЗДІЛУ «ОКЕАНИ» В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ
«ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ» (7 КЛАС)**

**Магістерська робота
за спеціальністю 014.07 «Середня освіта (Географія)»**

Особистий підпис _____

Науковий керівник _____ кандидат економічних наук, доцент
Г. В. Гаврюшенко

Завідувач кафедри _____ кандидат географічних наук, доцент
І. Г. Мельник

Старобільськ – 2022

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ	7
1.1. Методологія, засоби та інструментарій дистанційного навчання	7
1.2. Методика виконання магістерського дослідження	16
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ РОЗДІЛУ «ОКЕАНИ» У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ»	22
2.1. Результати опитування вчителів щодо стану дистанційного навчання	22
2.2. Методичні підходи до вивчення теми «Тихий океан»	33
2.3. Методичні підходи до вивчення тем «Атлантичний океан», «Індійський океан», «Північний Льодовитий океан»	55
2.4. Методичні підходи до вивчення тем «Використання природних багатств материків та океанів», «Екологічні проблеми материків та океанів»	60
Висновки до розділу 2	74
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Основним сучасним трендом розвитку освіти є впровадження цифрових технологій і перехід до онлайн-освіти [17, С. 7]. Поштовхом до цього стала пандемія Covid-19. Є всі підстави стверджувати, що інтеграція інформаційних технологій в освіту буде прискорюватися і що онлайн-освіта в кінцевому підсумку стане невід'ємним компонентом освіти. Ця ситуація змусить освітні установи бути підготовленими і оснащеними необхідними інструментами, щоб полегшити прийняття такої тенденції. Разом із тим, маємо констатувати, що у більшості країн світу, у тому числі й в Україні, заклади освіти не були підготовленими до такого переходу і вимушені були оперативно створювати системи дистанційного навчання в екстремальних умовах. Так, наприклад, в Україні спостерігалися (і спостерігаються до цього часу, хоча вже і у меншій мірі) різні технічні проблеми, такі як відсутність підключення до мережі Інтернет, брак комп'ютерної техніки та навчальних матеріалів, адаптованих до вивчення в електронному форматі, та найголовніше – неготовність учителів до дистанційного навчання.

Однією із шкільних дисциплін, яка вимагає особливої уваги під час запровадження дистанційного навчання, є географія. Труднощі дистанційного викладання географії обумовлені тим, що ця навчальна дисципліна передбачає використання великої кількості наочності: картографічного, графічного (діаграми, таблиці), статистичного та ілюстративного матеріалу, а також проведення значної кількості практичних робіт, міні-проєктів, спостережень та екскурсій, виконання яких важко організувати у дистанційному форматі. Отже, потреба в оновленні спектру існуючих форм і методів навчання географії, їхня адаптація до умов дистанційної освіти актуалізують вибір теми магістерського дослідження, його головну мету, завдання й логіку подання матеріалу.

У цьому магістерському дослідженні здійснено теоретичне обґрунтування методики дистанційного викладання розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів». Вивчення курсу має за мету сформувати географічні знання про природу материків та океанів, їхню цілісність і диференціацію, про населення та його життєдіяльність у різних природних умовах. Водночас розширюються знання учнів про географічну оболонку та її компоненти. Зміст курсу створює необхідну основу для розуміння учнями ролі географічної оболонки у житті людей і впливу суспільства на природні умови [47]. Розділ «Океани», якому присвячено це магістерське дослідження, має велике світоглядне значення, сприяє розумінню ролі Світового океану в формуванні природи всієї Землі.

Об’єкт дослідження – дистанційне викладання розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів».

Предмет дослідження – засоби та інструменти, що застосовуються при дистанційному викладанні розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів».

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні методики дистанційного викладання розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів».

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати трактування сутності поняття «дистанційне навчання».
2. Виявити та охарактеризувати основні засоби та інструменти, що використовуються для організації ефективного дистанційного викладання географії.
3. Провести анкетування вчителів Тополівського ліцею Троїцької селищної ради Троїцького району Луганської області з метою виявлення стану організації дистанційного навчання.

4. Розробити методикау дистанційного викладання розділу «Океани» шкільного курсу «Географія материків та океанів», яка базуватиметься на сучасних засобах та інструментах, що використовуються під час дистанційного навчання.

Теоретико-методологічну основу магістерського дослідження складають концептуальні положення загальної теорії пізнання, психолого-педагогічні принципи організації навчально-виховного процесу, компетентнісний підхід як провідний принцип професійної підготовки вчителів і учнів, Положення про освіту для сталого розвитку, Державний стандарт базової середньої освіти та Концепція Нової української школи.

Наше дослідження спирається на *концепції сучасної парадигми освіти щодо її гуманітаризації та гуманізації* (С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень); *основні положення психологічної теорії про стимулювання розумового розвитку учнів* (Л. С. Виготський, Є. М. Кабанова-Меллер, Н. Ф. Менчинська), *про роль узагальнень у засвоєнні теоретичних знань* (В. В. Давидов і Д. Б. Ельконін), *про поетапне формування розумових дій* (П. Я. Гальперін і Н. Ф. Талізїна), *теорію формування географічних понять та уявлень* (А. Є. Бібік, В. Дорн, В. Ян, І. С. Матрусов, В. Н. Щенев, В. А. Коринська).

У дослідженні також враховані питання вдосконалення змісту і методики навчання географії, у тому числі інтерактивних та дистанційних технологій навчання. Цей аспект досліджували вітчизняні географи і методисти – М. В. Багров, Ф. Д. Заставний, Т. Г. Назаренко, Л. І. Круглик, С. Г. Кобернік, П. О. Масляк, М. М. Паламарчук, М. Д. Пістун, О. І. Пометун, А. Й. Сиротенко, О. М. Топузов, О. Г. Топчієв, Б. П. Яценко та ін.

Практичне значення магістерської роботи полягає у тому, що методичні розробки, запропоновані автором, *відображають головні напрями модернізації географічної освіти* та можуть стати додатковим методичним

інструментарієм для вчителів під час дистанційного викладання розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів».

Окремі положення магістерського дослідження пройшли апробацію на Міжнародних науково-практичних інтернет-конференціях «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації», які було організовано Університетом Григорія Сковороди в Переяславі 29 січня та 30 жовтня 2021 р. У збірниках конференцій було опубліковано спільні із науковим керівником статті «Створення мультфільмів як приклад використання ігрової форми навчання у шкільному курсі географії материків та океанів» та «Результати опитування вчителів щодо стану дистанційного навчання».

Магістерська робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторські розробки теоретико-методологічних і практичних засад дистанційного викладання розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів».

Роботу викладено на 96 сторінках комп'ютерного тексту. Складається зі вступу, двох розділів, 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (83) та 2 додатків. Містить 32 рисунки, 8 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

1.1. Методологія, засоби та інструментарій дистанційного навчання

Описання теоретико-методичних аспектів дистанційного викладання розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів» неможливе без трактування сутності базового поняття, що зустрічається у магістерському дослідженні. Мова йде про таке поняття, як «дистанційне навчання». Трактування сутності цього поняття ученими у галузі педагогіки представлено у Додатку 1.

Із визначень, наведених у Додатку 1 слідує, що *дистанційна освіта* – це нова прогресивна технологія, яка дає можливість навчатися та отримувати необхідні знання віддалено від закладу освіти в будь-який зручний час. Узагальненими характерними ознаками поняття «дистанційне навчання» є форма здобуття знань, рівноцінна очному, заочному, екстернатному навчанню; комплекс освітніх послуг, які можуть надаватися різним категоріям учням за допомогою інформаційного навчального середовища та мультимедійних технологій; індивідуалізований процес, який відбувається опосередковано через взаємодію вчителя та учня засобами інтернет-технологій. Характерними рисами дистанційної освіти є гнучкість, модульність, паралельність, велика аудиторія, економічність, технологічність, соціальна рівність.

Зарубіжні дослідники наголошують на тому, що дистанційне навчання – це не «новомодна тенденція» і не вимушена через пандемію Covid-19 необхідність. Це лише одна з форм навчання, яка дає змогу будувати гнучку індивідуальну освітню траєкторію. Ключовою особливістю

дистанційного навчання вони вважають можливість опановувати навчальний матеріал у будь-який зручний для учнів час, у власному темпі. Вітчизняні науковці та освітяни також погоджуються із цим, однак *під дистанційним навчанням у системі загальної середньої освіти України розуміється процес синхронного онлайн-навчання, коли уроки відбуваються за чітким розкладом у режимі реального часу на базі обраної школою платформи для дистанційного навчання (як правило, за допомогою відео-зв'язку).*

Слід зауважити, що до дистанційного навчання залучаються учні не лише під час карантину. Контингент цільової групи дистанційного навчання може складатися також і з учнів із особливими освітніми потребами, які відсутні на уроках через поганий стан здоров'я; обдарованих учнів, які поглиблено вивчають ту чи іншу шкільну дисципліну. Кожен(на) учитель/вчителька, стикаючись із викликом організації дистанційного навчання, має скоригувати власні календарно-тематичні плани, оптимізувати матеріал та очікувані результати, заплановані на період дистанційного навчання.

Через те, що головною тенденцією освіти сьогодення та найближчих років є безконтактність і дистанційність, багато українських вчителів, які не опанували інформаційно-комунікаційні технології на достатньому рівні, не зможуть ефективно працювати у форматі дистанційного навчання. Є дані, що до 40% людей – технофоби, вони свідомо чи несвідомо заперечують технічні засоби і можливості, кажуть, що їм треба «бачити очі учнів» тощо. Однак у Додатку до листа МОН України від 24 червня 2011 р. № 1/9–493 наголошено на тому, що *«...кожен вчитель загальноосвітнього навчального закладу, незалежно від ступеня, типу, форми власності закладу та рівня своєї кваліфікації, повинен вміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства».* А саме:

- створювати: текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації;
- використовувати: Інтернет-технології, локальні мережі, бази даних;
- здійснювати: анкетування, діагностування, тестування, пошук необхідної інформації в мережі Інтернет;
- розробляти власні електронні продукти (розробки уроків, демонстраційний матеріал);
- поєднувати готові електронні продукти (електронні підручники, енциклопедії, навчальні програми, демонстраційні програми тощо) у своїй професійній діяльності.

Однак, незважаючи на вимоги до сучасного вчителя – використовувати ІКТ на уроках – зауважимо, що впровадження цих технологій у навчально-виховний процес є вельми складним завданням. Перш за все, необхідно підготувати вчителів та власне навчальні заклад, до використання цих технологій у навчальному процесі.

Умови дистанційного навчання змусили всіх учасників освітнього процесу шукати нові підходи та методи під час підготовки до уроків. *Найбільш оптимальними для впровадження дистанційного навчання було визначено засоби:*

- надання навчального матеріалу учню;
- контролю успішності учня;
- консультації учня з викладачем;
- інтерактивної співпраці вчителя й учня;
- для швидкого доповнення курсу новою інформацією, коригування помилок.

Проведений нами аналіз засобів та інструментів, які використовуються під час дистанційного навчання, свідчить, що найбільш популярною у світі системою управління навчанням є *Moodle*. Це вільний веб-додаток, що надає можливість створювати сайти для онлайн-навчання. Разом із тим,

незважаючи на великий потенціал *Moodle*, він в основному використовується як сховище навчальних матеріалів.

Переважає більшість шкіл України використовують для дистанційного навчання *Google Classroom* – безкоштовний додаток, призначений для того, щоб допомогти учням та викладачам спілкуватися, співпрацювати, організувати завдання і керувати ними. Важливою особливістю *Google Classroom* є доступність: ця система дозволяє використовувати програми читання з екрану для користувачів із ослабленим зором.

Популярними серед вчителів сервісами для організації онлайн-конференцій та відеозв'язку є також *Zoom*, *Google Meet*, *Ding Talk*.

Для максимального зацікавлення дітей молодшого і середнього шкільного віку можна використовувати *Classdojo*. Це сервіс, який допоможе максимально зімітувати шкільне середовище вдома. Він зроблений для кращої комунікації батьків, учителів та дітей. Для кожного учня там є окрема анімована аватарка – вона радіє, коли отримує похвалу від учителя і сумує, коли ставлять негативну оцінку.

Для допомоги учням під час дистанційного навчання було створено проєкт «*Всеукраїнська школа онлайн*». У цій онлайн-школі уроки з 11 предметів за чітким розкладом транслюють українські телеканали та YouTube-канал Міністерства освіти і науки України.

Для інтерактивного опитування школярів дуже зручною є платформа *Classtime*. Це онлайн-сервіс для миттєвої перевірки навчальних досягнень учнів за допомогою тестів. Такі тестування можна проводити як в синхронному так і в асинхронному режимі. Цей сервіс доступний українською мовою і має зручний інтерфейс. Такі платформи, як *Learning Apps* та *Kahoot* також є гарними онлайн-інструментами для розробки та зберігання вікторин, тестів, інтерактивних завдань з географії, за допомогою яких учні можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі. Учні

можуть виконувати завдання на будь-якому пристрої, що має доступ до Інтернету – смартфон, планшет тощо. У завдання можна вставити світлини, відеофрагменти. Ці сервіси можуть бути використані для перевірки знань учнів.

Вчителі можуть створювати різноманітні ігри та вікторини також й за допомогою ресурсу *Wordwall* (<https://wordwall.net/uk>). Це багатофункціональний інструмент для створення як інтерактивних, так і друкованих матеріалів. Інтерактивні вправи відтворюються на будь-якому пристрої, що має доступ до Інтернету: на комп'ютері, планшеті, телефоні або інтерактивній дошці. У *Wordwall* є шаблони знайомих дидактичних ігор, які часто зустрічаються в педагогічній практиці, наприклад, «Вікторина» та «Кросворд». Є й більш креативні – «Проткни кульку», «Шибениця», «Анаграми», «Погоня у лабіринті» тощо. Після створення навчального завдання можна переключити його на інший шаблон одним клацанням миші. Коли вчитель створює якусь гру на платформі *Wordwall*, він може відкрити її не лише для своїх учнів, але й для будь-яких інших зареєстрованих користувачів, натиснувши на клавішу «Поділитися».

Популярним серед вчителів сервісом для створення та проведення опитувань є *Mentimeter*. Учитель у кілька кліків може завантажити на сайт одне чи декілька запитань. А потім дає учням посилання з кодом доступу чи можливість сканувати QR-код. Це може бути, наприклад, тест з географії з кількома варіантами відповідей. А може бути просте опитування, що дає змогу проаналізувати настрої аудиторії. Наприклад: «Чи зрозуміли ви нову тему?». Учитель визначає, скільки часу клас має на те, щоб відповісти. А також обирає, у якому вигляді хоче отримати відповіді від аудиторії: просто кількість голосів, процентне співвідношення, діаграма, «хмара слів», графік. Далі учні відповідають зі своїх смартфонів та планшетів. Важливе уточнення – сервіс не персоналізований (вчитель не бачить, хто з учнів як відповів). Тому для оцінювання успішності не підійде. Однак може

допомогти простежити динаміку засвоєння матеріалу, оскільки результати кожного опитування зберігаються. А учні відповідають більш розкуто, коли знають, що за неправильну відповідь ніхто не дорікатиме.

Серед додаткових ресурсів для ефективного навчання варто використовувати віртуальну інтерактивну дошку Padlet (<http://padlet.com/>).

Ресурс для створення Padlet може використовуватися:

- як майданчик для групової роботи для проведення «мозкового штурму», узагальнення та систематизації знань, рефлексії;
- для розміщення навчальної інформації, практичних завдань;
- для організації спільного онлайн виконання домашнього завдання;
- для розміщення ідей проєктів та їхнього онлайн обговорення;
- як інструмент організації спільної діяльності учнів.

Інструмент, який може використовувати вчитель для максимально швидкого створення колекції навчальних матеріалів, це *Wakelet*. Створену колекцію можна відправити учням посиланням, вставити в свій блог або сайт, переслати сторінкою PDF або вставити в Twitter. Сервіс також може бути використаний для спільного створення колекцій учнями при підготовці навчального проєкту.

З метою кращого розуміння тематики, що вивчається, доцільно використовувати *освітній додаток Mozaik 3-D* (<https://www.mozaweb.com/uk/>). Mozaik має постійно зростаючу кількість інтерактивних 3D-моделей, на даний момент користувачам доступно понад 1200 з них. Відео-моделі представлено на декількох мовах, що дає також можливість вивчати і практикувати іноземні мови. У додатку Mozaik також є й цифрові уроки, які можна використовувати під час дистанційного навчання.

Для підвищення зацікавленості учнів у процесі дистанційного навчання доцільно пропонувати їм нестандартне подання результатів навчальних

досліджень (міні-проектів) чи доповідей. Це можуть бути *створені власноруч електронні книги, комікси, ментальні карти та креативні презентації*. Можна навіть запропонувати учням *створювати власні анімаційні шоу (мультфільми), використовуючи як аудіо-, так і анімацію*.

Традиційно для підготовки презентацій застосовується програма *PowerPoint*, яка вже давно є незаперечним авторитетом. Разом із тим, останнім часом з'явилися й інші програми, які не поступаються (а навіть, на нашу думку, й перевершують PowerPoint). Це *додаток Google Presentations та програма Canva*.

Google Presentations дозволяє працювати з файлами на пристроях Android:

- створювати та редагувати презентації, відкривати до них доступ та працювати над ними одночасно з іншими користувачами;
- працювати навіть без підключення до мережі Інтернет;
- додавати коментарі та відповідати на них;
- додавати слайди, змінювати їх розташування, формувати текст, вставляти фігури тощо [21, С. 9].

Конструктор презентацій на платформі *Canva* – це повністю інтерактивний онлайн-інструмент, і для роботи з ним не потрібно завантажувати жодних програм. Він абсолютно безкоштовний. Дизайн в цьому конструкторі легко дається завдяки простим у використанні функціям перетягування і готовими шаблонами професійної якості. Все, що потрібно для бездоганної подачі візуального матеріалу, є під рукою: величезна бібліотека зображень, красиві графіки та режим презентацій, який включається однією кнопкою.

Для вивчення географічної номенклатури доречно використовувати *навчально-розважальний ресурс Seterra Online*. Ресурс підтримується практично всіма браузерами. Окрім того, випущені мобільні додатки для iOS, Android, Ipad. Seterra Online містить різноманітні завдання з контурними

картами. За допомогою такої онлайн-вікторини можна легко організувати змагання (групове, індивідуальне) в класі, виявити переможців (адже програма фіксує час виконання завдання).

Великі дидактичні можливості під час дистанційного навчання має застосування відео-скрайбінгу. Це стиль анімаційного відео, за допомогою якого можна передавати складну наукову інформацію дуже простими словами, цікаво пояснити певний матеріал. Саме тому відео-скрайбінг є привабливим для дитячої аудиторії, визиваючи у них справжню насолоду від навчання. Класичним прикладом відео-скрайбінгу є принцип викладання youtube-каналів «Научпок» (<https://www.youtube.com/channel/UCaY08MnW5C097-0je7xT6fA>), «Цікава наука» (<https://www.youtube.com/channel/UCMIVE71tHEUDkuw8tPxtzSQ>) тощо.

Для вчителів географії дуже корисним буде також сайт <https://www.nationalgeographic.org/> та однойменний телеканал, які містять статті та відео про природу, подорожі, пригоди, новини географічної науки.

У розділі 2 цього дослідження детально описано приклади використання названих ресурсів під час вивчення розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів».

Під час дистанційного навчання доречно також використовувати програму *Talk & Comments* – це один із додатків Гугл, який допомагає давати голосові коментарі до виконаних учнями завдань.

Описані вище найбільш відомі сервіси, за допомогою яких можна ефективно організувати дистанційне навчання, зображено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Сервіси, за допомогою яких можна ефективно організувати дистанційне навчання географії (складено автором)

Варто пам'ятати, що згідно з рекомендаціями Міносвіти України під час дистанційного навчання обмежується час безперервної роботи з комп'ютером для уникнення ризиків для здоров'я. Так, із 45 хвилин уроку вчитель може 25 хвилин витратити на організацію роботи в асинхронному режимі, тобто офлайн, без комп'ютера. Учні можуть виконувати вправи у робочому зошиті, працювати з текстом і завданнями у підручнику, виконувати творчі завдання тощо. Наприкінці заняття вчитель може повернутися до режиму відеоконференції (для обговорення виконаних завдань, рефлексії, роботи з електронною освітньою платформою тощо).

Слід також не забувати про те, що дистанційне навчання створює значну кількість нових викликів. Одним із них є *дотримання норм і правил академічної доброчесності*. В учнів з'являється можливість списування, а у вчителя постає проблема справедливого оцінювання. Розраховувати на високий рівень академічної доброчесності можуть ті шкільні спільноти, які культивували її постійно під час очного навчання, де була вибудована довіра

між учасниками освітнього процесу. Водночас певні педагогічні прийоми можуть спонукати учнів чесно й самостійно виконувати завдання. Ці прийоми подано на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Педагогічні прийоми, що сприяють дотриманню академічної доброчесності під час дистанційного навчання (складено автором за джерелом [50])

Отже, дистанційне навчання сприяє розвитку творчих та інтелектуальних навичок вчителів та учнів за допомогою відкритого та безкоштовного використання великої кількості освітніх ресурсів та програм.

1.2. Методика виконання магістерського дослідження

Будь-яке наукове дослідження ґрунтується на певному теоретичному базисі та потребує обґрунтування методики дослідження. Метод – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих розв’язанню конкретного завдання. Схематично методику виконання магістерського дослідження зображено на рис. 1.3.

**Рис. 1.3. Методика виконання магістерського дослідження
(складено автором)**

Як видно із рис. 3, структурно-логічна схема магістерського дослідження передбачає виділення певних етапів:

I етап – *концептуально-методичний* – ставилася мета і конкретні завдання дослідження, визначалися об’єкт і предмет дослідження. Вивчався стан розробки проблеми, а саме: аналізувалося трактування сутності поняття «дистанційне навчання», виявлялися та характеризувалися основні засоби та інструменти, що використовуються для організації ефективного дистанційного викладання географії.

➤ II етап – *пошуковий* – розроблялася методика викладання розділу «Океани» шкільного курсу «Географія материків та океанів» в умовах дистанційного навчання. На основі результатів анкетування вчителів розроблялися методичні підходи до удосконалення процесу організації дистанційного навчання.

➤ III етап – *рекомендаційно-підсумковий* – передбачав внесення нових пропозицій щодо удосконалення методики дистанційного викладання розділу «Океани» шкільного курсу «Географія материків та океанів», яка базуватиметься на сучасних засобах та інструментах, що використовуються під час дистанційного навчання, упорядковувалися й оброблялися результати

дослідження; визначались наукові та практичні перспективи подальшого дослідження цієї проблеми. Літературно оформлювався рукопис магістерської роботи.

У магістерському дослідженні було використано такі методи: *загальнонаукові* (метод вивчення першоджерел, типізація, індукція та дедукція, аналіз і синтез) та *спеціальні* (картографічний, анкетування).

Метод вивчення першоджерел передбачає аналіз літературних, інформаційно-мережних і ін. джерел учених-географів, педагогів, методистів і учителів-практиків, присвячених розвитку дидактичних ідей на різних етапах існування людського суспільства як основи науково-дослідницької роботи у царині навчання географії. Цей метод було використано для уточнення ключових понять, визначення стану розробленості проблеми організації дистанційного навчання в науковій літературі.

Типізація – групування об'єктів вивчення за визначеними для них класифікаційними ознаками. Такий метод дає змогу вчителю географії типізувати (категорувати) дидактичний інструментарій (методи, методичні прийоми, засоби і форми організації навчання) та виокремлювати у структурі географічної освіти її головні компоненти – теоретичні й емпіричні знання, вміння і навички.

Індукція – це метод наукового дослідження від часткового і конкретного до загального (наприклад, використовуючи велику кількість методів та прийомів, що становлять основу певної технології навчання географії, можна прийти до висновку, що ця технологія навчання є ефективною. *Дедукція* дає можливість поширити загальні закономірності на конкретні явища (наприклад, знаючи, що проблемне навчання географії є ефективною педагогічною технологією, можна використати методи та прийоми проблемного навчання під час викладання розділу «Океани» в шкільному курсі «Географія материків та океанів» (7 клас).

Аналіз – метод пізнання, який дає змогу поділяти предмети дослідження на складові частини (природні елементи об'єкта або його властивості і відношення). Наприклад, аналіз філософської, психолого-педагогічної, фахової географічної літератури, дисертаційних праць та їх узагальнення з метою з'ясування стану викладання розділу «Океани» в шкільному курсі «Географія материків та океанів» (7 клас) у процесі вивчення географії в загальноосвітніх навчальних закладах у контексті становлення та розвитку дистанційної географічної освіти. Синтез, навпаки, припускає з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле. Наприклад, можна досліджувати методичні особливості вивчення гідросфери у різних курсах шкільної географії (у 6, 7, 8, 11 класах). Аналіз і синтез взаємопов'язані, вони являють собою єдність протилежностей.

Картографічний метод передбачає створення та використання тематичних карт. Класичним прикладом є використання карт:

- тектонічної будови та рельєфу дна кожного із океанів;
- середньорічної солоності води на поверхні Світового океану;
- середньорічної температури води на поверхні Світового океану;
- забруднення поверхні Світового океану.

У цьому дослідженні картографічний метод було використано при укладанні у програмі MapChart карти «Прибережні країни та щорічний обсяг виробленого ними пластикового сміття».

Анкетування – один із методів педагогічного наукового дослідження експериментально-емпіричного рівня, що використовується для збору первинної інформації про певні процеси або явища, факти та події процесу навчання. Однією із переваг анкетування у порівнянні з іншими методами є те, що воно дає змогу отримати інформацію від великої кількості осіб. При цьому запитання анкети мають бути чіткими й зрозумілими та не впливати на вибір відповіді, а результати анкетування підлягають кількісній обробці й узагальненню. У цьому магістерському дослідженні було проведено

анкетування вчителів Тополівського ліцею Троїцької селищної ради Троїцького району Луганської області. Анкета містила питання щодо стану дистанційного навчання. Результати анкетування представлено у Розділі 2 роботи.

Вважаємо, що використання зазначених методів дослідження дозволило розробити рекомендації щодо науково-методичного супроводу дистанційного викладання розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів».

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. У період карантину, викликаного пандемією коронавірусу COVID-19, закладам освіти рекомендується проводити заняття в режимі дистанційної підтримки освітнього процесу. Ключовою особливістю дистанційного навчання зарубіжні дослідники вважають можливість опанувати навчальний матеріал у будь-який зручний для учнів час, у власному темпі. Вітчизняні науковці та освітяни також погоджуються із цим, однак під дистанційним навчанням у системі загальної середньої освіти України розуміється процес синхронного онлайн-навчання, коли уроки відбуваються за чітким розкладом у режимі реального часу на базі обраної школою платформи для дистанційного навчання (як правило, за допомогою відео-зв'язку). Завдяки впровадженню дистанційного навчання освітня система України набула більш сучасного вигляду: стала більш мобільною, гнучкою, відкритою. Значна чисельність вчителів змушена була подолати антиінноваційні бар'єри, відкриваючи нові горизонти у професії: засвоєння інноваційних педагогічних технологій, форм, методів навчання, філософії роботи; розвиток творчого мислення, удосконалення власної інформаційно-цифрової компетентності, вміння раціонально організувати власну педагогічну діяльність тощо.

2. Організації дистанційного навчання сприяє використання різноманітних ресурсів та сервісів, які дозволяють створювати віртуальне навчальне середовище. З урахуванням специфіки географії як навчального предмету найбільш ефективними виявилися платформи для онлайн-навчання на кшталт Moodle, Google Classroom, Zoom, Google Meet; платформи для створення інтерактивних вікторин, тестів, дидактичних ігор (Learning Apps, Kahoot, Wordwall, Mentimeter); онлайн-ресурси для вивчення географічної номенклатури; ресурси для створення ментальних карт, презентацій та анімації; додатки для спілкування учнів та вчителів; сервіси для групової роботи учнів; сайти, які містять науково-популярну географічну інформацію; телеканали, які транслюють онлайн-уроки, тощо.

3. Дистанційне навчання створює значну кількість нових викликів, серед яких провідне місце посідає дотримання учнями норм і правил академічної доброчесності. Вчителям географії варто використовувати педагогічні прийоми, що сприяють дотриманню учнями академічної доброчесності, а саме: заохочувати і хвалити учнів, якщо робота виконана самостійно, хоч і не ідеально; давати учням індивідуальні завдання; давати завдання, які передбачають власні міркування та висловлювання власної думки, а не вибір із готових відповідей (завдання на виявлення географічних закономірностей, здійснення аналізу, формування висновків, встановлення причинно-наслідкових зв'язків).

4. Структурно-логічна схема магістерського дослідження поєднує декілька етапів: концептуально-методичний, аналітичний та рекомендаційно-підсумковий. У магістерському дослідженні було використано такі методи: загальнонаукові (метод вивчення першоджерел, типізація, індукція та дедукція, аналіз і синтез) та спеціальні (картографічний метод, анкетування).

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ РОЗДІЛУ «ОКЕАНИ» У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ «ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ»

2.1. Результати опитування вчителів щодо стану дистанційного навчання

З метою вивчення стану дистанційного навчання у вересні 2021 р. було проведене анкетування вчителів Тополівського ліцею Троїцької селищної ради Троїцького району Луганської області. Анкета (див. Додаток 2) містила питання щодо основних засобів комунікації, які використовують учителі, основних труднощів, які виникають під час проведення уроків у дистанційному форматі, та напрямів підвищення професійного рівня вчителів під час карантину. Всього було опитано 16 осіб (це усі вчителі зазначеного ліцею).

Анкетування вчителів дозволило отримати такі результати. Переважна більшість вчителів має стаж роботи від 15 до 40 років, лише двоє із опитаних працюють 2 роки. 25% опитаних має освітньо-кваліфікаційний рівень магістра. На питання: «Як Ви під час карантину частіше комунікуєте з учнями?» вчителі зазначили, що це відбувається за допомогою веб-сервісу Google Classroom. Разом із тим вчителі використовують й інші форми комунікації, а саме: Вайбер (11 осіб), електронну пошту (2 особи) та телефон (2 особи). Отже, вчителі не обмежуються лише платформою для проведення уроків, а й спілкуються з учнями за допомогою інших ресурсів. Це дає підстави для висновку, що учні мають більше можливостей отримати консультацію від вчителя.

Наступне питання було сформульоване таким чином: «На Вашу думку, який спосіб комунікації з учнями, окрім веб-сервісу Google Classroom, найбільш ефективний на час карантину?». За результатами відповіді на це питання перше місце (50,0 % відповідей) посіла програма Skype, на другому

місці (31,2 %) опинилася програма Viber, на третьому – 18,8 % – телефон. Лідуючі позиції програм Skype та Viber цілком очевидні, бо ці додатки дозволяють здійснювати не лише обмін повідомленнями, але й аудіо- та відео-зв'язок та у реальному часі.

Стосовно того, яка форма навчання – очна чи дистанційна – більше до вподоби, усі опитані учителі одностайно висловилися на користь очної форми навчання. Також абсолютно усі опитані відзначили, що у них виникають труднощі з дистанційним навчанням учнів. Результати відповідей на питання, які саме труднощі виникають під час дистанційного навчання, представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Відповіді вчителів на питання: «Якщо у Вас виникають труднощі з дистанційним навчанням учнів, то з яких причин? (Зазначте усі можливі варіанти відповіді)»

Рангове місце		Усього відповідей респондентів	
		абс.	% від загальної кількості відповідей
1	неможливість якісно пояснити навчальний матеріал	12	75,0
2	зниження інтересу учнів до навчання	11	68,8
2	неможливість повністю контролювати рівень засвоєння учнями навчального матеріалу	11	68,8
3	проблеми технічного характеру	10	62,5

	(підготовка, завантаження навчальних матеріалів)		
3	проблеми зв'язку з учнями	10	62,5
4	брак досвіду дистанційного навчання	4	25,0
4	зниження відповідального ставлення учнів до навчання	4	25,0

Як видно із табл. 2.1, найбільші труднощі пов'язані із неможливістю якісно пояснити навчальний матеріал (12 осіб, або 75, 0%). Можливо, це пов'язано із тим, що не всі вчителі на достатньому рівні «дружать» з електронними ресурсами, щоб ефективно проводити навчання в дистанційному форматі (не мають достатнього рівня цифрових навичок, інструментів і методик дистанційного навчання, матеріалів, програм і системи оцінювання, адаптованих до «дистанційки»). Це має мотивувати їх до удосконалення власних цифрових навичок. На другому місці опинилися такі проблеми, як «зниження інтересу учнів до навчання» та «неможливість повного контролю рівня засвоєння учнями навчального матеріалу» (11 осіб, або 68,8 %). Зниження інтересу учнів до навчання можна пояснити тим, що погіршується співпраця всіх учасників освітнього процесу, знижуються можливості вчителя надавати учням корисні поради, учні погано сприймають нові форми подання навчального матеріалу. Це, у свою чергу, призводить до втрати вчителем реального авторитету. Крім того, під час дистанційного навчання не відбувається повноцінної соціалізації дитини: освоюючи навчальний матеріал, діти вчать спілкуватися з однолітками і дорослими, вирішувати конфлікти, дружити, сприймати критику і обмеження. У дистанційному форматі, на жаль, відсутня можливість безпосереднього спілкування в достатньому обсязі. Через це учні відчують стрес, тривожність, сум, почуття самотності. Не сприяє ефективному навчанню

також й нестача фізичної активності і свіжого повітря, надмірна скупченість людей у квартирах. Крім того, через психо-фізіологічні та вікові особливості дітям важко контролювати себе і вчасно переглядати уроки або виконувати домашні завдання. Однак це у жодному разі не означає, що діти ледачі, це відбувається тому, що їх мозок ще повною мірою не готовий до саморегуляції режиму дня. Безумовно, що було би добре, аби поруч із дитиною вдома постійно був відповідальний дорослий. Так званий «learning coach», який допомагає в комунікації зі школою, виконанні лабораторних робіт, слідкує за дедлайнами й організовує відпочинок [77]. Третє місце посіли проблеми технічного характеру, пов'язані із підготовкою та завантаженням навчальних матеріалів та проблемами зв'язку із учнями (10 осіб, або 62,5 %). Ці відповіді виявилися цілком передбачуваними. На жаль, навіть у сучасному суспільстві далеко не у всіх дітей (особливо у сільській місцевості) є доступ до якісного Інтернету для перегляду дистанційних занять. Результати опитувань, проведених Київським міжнародним інститутом соціології, свідчать про те, що близько 65 % сіл не мають якісного Інтернет-зв'язку, 40 % шкіл, переважно розташованих у селах або малих містах, не мають доступу до швидкісного Інтернету [62]. До того ж, не всі батьки мають можливість забезпечити дітей гаджетами для навчання. Якщо ж у родині є кілька дітей шкільного віку, до того ж й батьки працюють віддалено за комп'ютером, забезпечити ефективне дистанційне навчання взагалі неможливо. Четверте місце посіли такі проблеми, як «брак досвіду дистанційного навчання» та «зниження відповідального ставлення учнів до навчання» (4 особи, або 25,0%). Зниження відповідального ставлення учнів до навчання, як було зазначено вище, викликано відсутністю соціалізації у дітей та труднощами у структуруванні ними графіку навчання. Натомість брак досвіду дистанційного навчання, на який вказали вчителі, є тривожним сигналом, враховуючи те, що таке навчання в Україні відбувається вже другий рік. Отже, перелічені труднощі, які виникають у вчителів у зв'язку із

дистанційним навчанням учнів, викликають потребу запровадження прогресивних педагогічних технологій, що зможуть забезпечити ефективний навчальний процес в умовах дистанційного навчання.

Наступне запитання Анкети мало за мету з'ясувати, які форми дистанційного навчання вчителі використовували до запровадження веб-сервісу Google Classroom у їхній школі? Вчителі зазначили, що вони використовували головним чином чат-заняття та онлайн-конференції. Безумовно, чат-заняття не є ефективною формою організації дистанційного навчання, бо під час їх проведення не використовується відео-контент.

Під час анкетування цікаво було дізнатися думку вчителів щодо того, чи є дистанційне навчання таким же ефективним, як і очне. І хоча усі вчителі мають різні стилі та стандарти викладання, переважна більшість із них (9 осіб, або 56,3 %) категорично висловилися, що вони повністю незгодні з тим, що дистанційне навчання таке ж ефективне, як і очна форма. Ще 6 осіб (37,5 %) відповіли, що вони швидше не згодні, ніж згодні та, відповідно, один респондент (6,2 %) утруднився із відповіддю. Отже, вчителі вважають, що комп'ютер не зможе повноцінно замінити шкільний клас. До того ж, рівень диджиталізації Тополівського ліцею не можна вважати задовільним.

Анкетування мало на меті також виявити думку вчителів щодо того, як змінився рівень навчальних досягнень більшості їхніх учнів за час карантину. Результати відповіді на це питання представлено у табл. 2.2. Як свідчать дані табл. 2.2, переважна більшість вчителів (10 осіб, або 62,5 %) вважає, що рівень навчальних досягнень більшості їхніх учнів за час карантину знизився. Близько третини опитаних (5 осіб, або 31,3 %) зазначили, що рівень навчальних досягнень їхніх учнів залишився незмінним, та лише один респондент утруднився із відповіддю. Це вчитель трудового навчання. Цілком ймовірно припустити, що йому важко оцінити рівень навчальних досягнень учнів, який полягає в дотриманні правил безпечної роботи у навчальній майстерні та організації побутової діяльності й самообслуговування.

Таблиця 2.2

Відповіді вчителів на питання: «Як змінився рівень навчальних досягнень більшості Ваших учнів за час карантину? (Зазначте один варіант відповіді)»

	Усього відповідей респондентів	
	абс.	% від загальної кількості опитаних
знизився	10	62,5
залишився незмінним	5	31,3
не знаю	1	6,2
зріс	0	0,0

Дистанційне навчання стало викликом для переважної більшості вчителів ще й тому, що його ефективна реалізація вимагає витрат часу на самоосвіту. Вчителі мають ознайомитися із великою кількістю цифрових інструментів, що використовуються при дистанційному навчанні, опанувати методики проведення уроків у дистанційному форматі, у тому числі й для дітей із особливими освітніми потребами, допомогти учням та їхнім батькам адаптуватися до нових умов навчання тощо. Тому наступне питання Анкети мало на меті з'ясувати, скільки часу під час карантину вчителі витрачають на самоосвіту. Результати відповіді на це питання представлено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Відповіді вчителів на питання: «Скільки часу на тиждень під час карантину Ви витрачаєте на самоосвіту? (Зазначте один варіант відповіді)»

	Усього відповідей респондентів	
	абс.	% від загальної кількості опитаних
до години	4	25,0
1-2 години	5	31,3
понад 3-и години	3	18,7
ніскільки	4	25,0

Як видно із табл. 2.3, переважна більшість опитаних (5 осіб, або 31,3 %) витрачає на самоосвіту 1-2 години на тиждень, до години часу витрачає 25,0 %, понад 3-и години – 18,7 %. Високою виявилася частка осіб (25,0 %), які зазначили, що вони взагалі не витрачають час на самоосвіту. Це є тривожним сигналом, ажде в умовах дистанційного навчання така ситуація є неприпустимою.

Наступне запитання анкети було сформульоване таким чином: «Як Ви підвищуєте свій професійний рівень під час карантину? (Зазначте усі можливі варіанти відповідей)». Відповіді на це питання представлено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Відповіді вчителів на питання: «Як Ви підвищуєте свій професійний рівень під час карантину? (Зазначте усі можливі варіанти відповідей)»

Рангове місце		Усього відповідей респондентів	
		абс.	% від загальної кількості відповідей
1	беру участь у вебінарах чи в інших онлайн-заходах	11	68,8
2	відвідую професійні сайти	9	56,3
3	читаю професійну літературу	6	37,5
4	спілкуюся дистанційно з колегами	5	31,3
5	ніяк	4	25,0
6	інше (зазначте)	0	0,0

Отже, переважна більшість вчителів підвищує свій професійний рівень під час карантину, приймаючи участь у вебінарах чи інших онлайн-заходах, відвідуючи професійні сайти та читаючи професійну літературу.

Опитувані зазначили, що основними онлайн-платформами, які вони використовують для підвищення кваліфікації, є такі, як: «На урок», EdEra, «Всеосвіта», Prometheus. Безумовно, це найбільш відомі ресурси. Деякі із них, наприклад, Prometheus, містить відеолекції кращих викладачів провідних університетів України, курси провідних університетів світу українською мовою, форум для обговорення, тести для перевірки. EdEra – це сайт з онлайн-курсами, підручниками і спецпроектами, також тут є «ЗНО платформа» – безкоштовний сервіс для самостійної підготовки майбутніх

абітурієнтів. На EdEra є онлайн-книги з інтегрованими відео та тестами, блог з матеріалами про освітні тенденції, корисні прийоми та техніки навчання. Освітній проєкт «На урок» містить вебінари, конференції, конкурси та журнал для освітян, всеукраїнську олімпіаду, матеріали для позакласної роботи та проведення уроків. За проходження курсів чи конкурсів учні та вчителі отримують свідоцтва і відзнаки. У пошуці можна знайти потрібний матеріал за підручником, предметом чи класом. Портал «Всеосвіта» містить найрозширенішу та найактуальнішу базу навчальних матеріалів, серед яких вчителі можуть знайти інформацію з будь-якого предмету. На жаль, жоден із опитуваних не згадав про можливість підвищення кваліфікації на платформі очно-дистанційного навчання Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (<http://dl.loippo.edu.ua/>) та курсах підвищення кваліфікації вчителів на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ).

Наступне питання Анкети мало за мету з'ясувати, на що вчителі переважно витрачають час у період карантину. Результати відповіді на це питання представлено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Відповіді вчителів на питання: «На що Ви переважно витрачаєте час у період карантину? (Зазначте не більше 3-х варіантів відповіді)»

Рангове місце		Усього відповідей респондентів	
		абс.	% від загальної кількості відповідей
1	більше приділяю уваги власному	12	75,0

	здоров'ю		
2	самоосвіті	9	56,3
3	більше приділяю уваги хатнім справам	8	50,0
4	працюю дистанційно	5	31,3
4	перегляду фільмів	5	31,3
5	спілкуванню з друзями через соцмережі	4	25,0
6	більше приділяю уваги спілкуванню з дітьми/родиною	2	12,5
6	перегляду сторінок у соцмережах	2	12,5
7	хобі	1	6,3
8	вивченню іноземної мови	0	0,0
8	інше	0	0,0

Як свідчать дані табл. 2.5, дві третини відповідей опитаних отримала така позиція, як «більше уваги приділяю власному здоров'ю», трохи більше половини відповідей отримала позиція «самоосвіта» та рівно 50,0% – «більше приділяю уваги хатнім справам». Інші варіанти відповідей не отримали значної кількості голосів. Результати відповідей є доволі передбачуваними: дійсно, під час карантину, викликаного пандемією COVID-19, багато людей стало уважніше ставитися до власного здоров'я. Вивільнення часу на похід на роботу та додому надало можливість респондентам більше уваги приділити хатнім справам.

Наступне питання Анкети мало на меті з'ясувати, скільки часу у період карантину вчителі витрачають на підготовку уроків та проведення дистанційних занять. Відповіді на це питання представлено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Відповіді вчителів на питання: «Чи витрачаєте Ви більше часу під час карантину на підготовку уроків та проведення дистанційних занять? (Зазначте один варіант відповіді)»

	Усього відповідей респондентів	
	абс.	% від загальної кількості опитаних
менше	10	62,5
однаково	5	31,3
більше	1	6,2
важко відповісти	0	0,0

Слід зазначити, що відповіді респондентів на це питання виявилися дещо непередбачуваними. Так, 62,5 % опитаних зазначили, що вони витрачають менше (!) часу на підготовку уроків та проведення дистанційних занять. Близько третини респондентів відзначили, що вони витрачають однакову кількість часу, та лише один респондент зазначив, що витрачає більше часу. Разом із цим, відповіді на це питання вчителів інших навчальних закладів нашої країни свідчать про те, що вони в цілому витрачають більше часу на підготовку до дистанційних занять. Вчителі пояснюють це тим, що їм необхідно готувати значно більшу кількість навчального матеріалу в електронному форматі, розробляти тестові завдання та викладати їх на навчальних платформах тощо.

Переважає більшість респондентів (15 осіб, або 93,8 %) одноставно висловилися щодо бажання, щоб карантин швидше закінчився і почалося

очне навчання у школі. Лише один респондент зазначив, що йому важко відповісти на це питання.

Висловлюємо сподівання, що презентація результатів проведеного нами опитування допоможе керівництву закладів загальної середньої освіти адаптувати освітній процес до нової реальності та підвищити ефективність організації дистанційного навчання.

Разом із тим, слід розуміти, що хоча дистанційне навчання здається ефективним засобом заміни очного навчання, принаймні, у надзвичайних ситуаціях, але не всі вчителі можуть ефективно викладати у дистанційному форматі й не усі учні отримують якісні знання.

2.2. Методичні підходи до вивчення теми «Тихий океан»

У курсі загальної географії (6 клас) Світовий океан розглядається в основному з океанографічної точки зору. Натомість у курсі «Географія материків та океанів» (7 клас) він характеризується як океаносфера планети, як єдиний природний комплекс, що знаходиться в тісній взаємодії з літосферою, атмосферою і біосферою. Пізнання головних особливостей природи Світового океану та його складових частин розширює коло загальноземлезнавчих знань, сприяє екологічній освіті та вихованню учнів. Цьому сприяє і розкриття ролі океана у виникненні життя на Землі, у формуванні газового складу атмосфери, в утворенні на суходолі різноманітних ландшафтів і його значення в житті та господарській діяльності людини.

На вивчення Тихого океану доцільно відвести два уроки. На першому уроці вивчається географічне положення, рельєф дна, клімат і води Тихого океану, а також розпочинається виконання практичної роботи на тему «Позначення географічних об'єктів та течій океанів на контурній карті». Ця практична робота продовжується на кожному наступному уроці. Учні мають

ознайомитися з планом вивчення океанів; актуалізувати знання про особливості природи Світового океану; сформувані знання про характерні ознаки географічного положення та природи Тихого океану; формувати первинні практичні уміння складати характеристику океану за тематичними картами атласу. На уроці розвиваються вміння складати цілеспрямований опис об'єкта за типовим планом, пізнавальна активність, удосконалюється картографічна компетентність, виховується самостійність. За класифікацією типів уроку – це *урок формування нових знань, умінь та навичок*. Другим варіантом типу проведення уроку може бути *інтегрований урок-експедиція*.

Для успішного проведення уроку в дистанційному форматі вчителю знадобиться фізична карта світу в електронному форматі, ілюстративні або відеоматеріали природи Тихого океану, електронні атласи, підручники, контурні карти. Слід зазначити, що ДНВП «Картографія» розроблено інтерактивну карту «Океани», яку дуже зручно використовувати під час дистанційного навчання (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Інтерактивна карта. Океани. 7 клас. Компакт-диск CD в упаковці (скріншот з екрану ДНВП «Картографія»)

Під час уроку мають бути сформовані такі опорні та базові поняття, як: Світовий океан, шельф, материковий схил, ложе океану, жолоб, острівна

дуга, цунамі, підводний хребет, улоговина, клімат, водні маси, солоність, океанічні течії. Крім того, учні мають засвоїти таку географічну номенклатуру: моря: Берінгове, Охотське, Японське, Південнокитайське, Філіппінське; Берінгова протока; Панамський канал; острови: Гавайські, Маріанські, Японські, Філіппінські, Великі Зондські; Східнотихоокеанське підняття, Північно-Західна, Північно-Східна улоговини; течії: Північна та Південна Пасатна, Куросіо, Західних Вітрів, Каліфорнійська, Перуанська, Північнотихоокеанська, Східноавстралійська.

Актуалізацію опорних знань та вмінь учнів доцільно здійснити *за допомогою асоціативного мислення* (на віртуальній дошці написане слово «Океан». Учні мають зазначити, які асоціації викликало у них це слово).

Для того, щоб *мотивувати учнів до вивчення теми*, доцільно за допомогою яскравого, барвистого оповідання розкрити роль Світового океану в житті нашої планети. Так, вчитель може зазначити, що Світовий океан «обіймає» Землю гігантським водним простором та є єдиним організмом. Водночас біля берегів Гренландії та Антарктиди цілий рік бушують шторми з холодними пронизливими вітрами, а в тропічних широтах нещадно пече сонце та лише зрідка проносяться ураганні вітри. До того ж Світовий океан розподілений материками на окремі частини, кожна з яких має свої особливі ознаки природи. Першим об'єктом дослідження є «його величність» Тихий океан – найбільший за площею, найглибший та найдавніший серед океанів Землі. Доцільно вивести на екран план-схему вивчення океану (рис. 2.2). Цією схемою учні будуть користуватися під час ознайомлення із усіма іншими океанами.

Типовий план характеристики океану¹

1. Географічне положення (положення океану щодо екватора, нульового меридіана, материків та інших океанів; особливості берегової лінії: моря, затоки, протоки, острови).
2. Тектонічна будова та рельєф дна океану (літосферні плити та основні форми рельєфу дна океану; середні й максимальні глибини).
3. Кліматичні пояси й основні типи клімату океану.
4. Властивості океанічних вод (температурний режим поверхневих вод; солоність води й особливості її розподілу; течії в океані).
5. Органічний світ океану.
6. Ресурси океану та їх використання.
7. Збереження та охорона природи океанів.

¹ За таким планом ви вивчатимете всі океани планети

Рис. 2.2. План-схема вивчення океану (складено автором за джерелом [31, С.237])

Актуалізацію опорних знань, вмінь та навичок доцільно здійснити, запропонувавши учням написати у чат відповіді на такі питання:

- 1) Що називають Світовим океаном? Яка частина гідросфери припадає на Світовий океан?
- 2) Які частини має Світовий океан?
- 3) Який з океанів найбільший за площею? Який найменший?
- 4) За яким принципом проведено умовні межі між океанами?
- 5) Пригадайте, як виникли назви кожного з океанів.

Надалі вчитель, використовуючи типову план-схему вивчення океану, розповідає учням про географічне положення та розміри Тихого океану, рельєф дна, клімат і води. Вивчення рельєфу дна океану спирається на відомості про основні форми рельєфу Землі, про літосферні плити, а також на вміння читати фізичну карту, користуватися шкалою глибин, аналізувати карту будови земної кори, зіставляти її з фізичною картою.

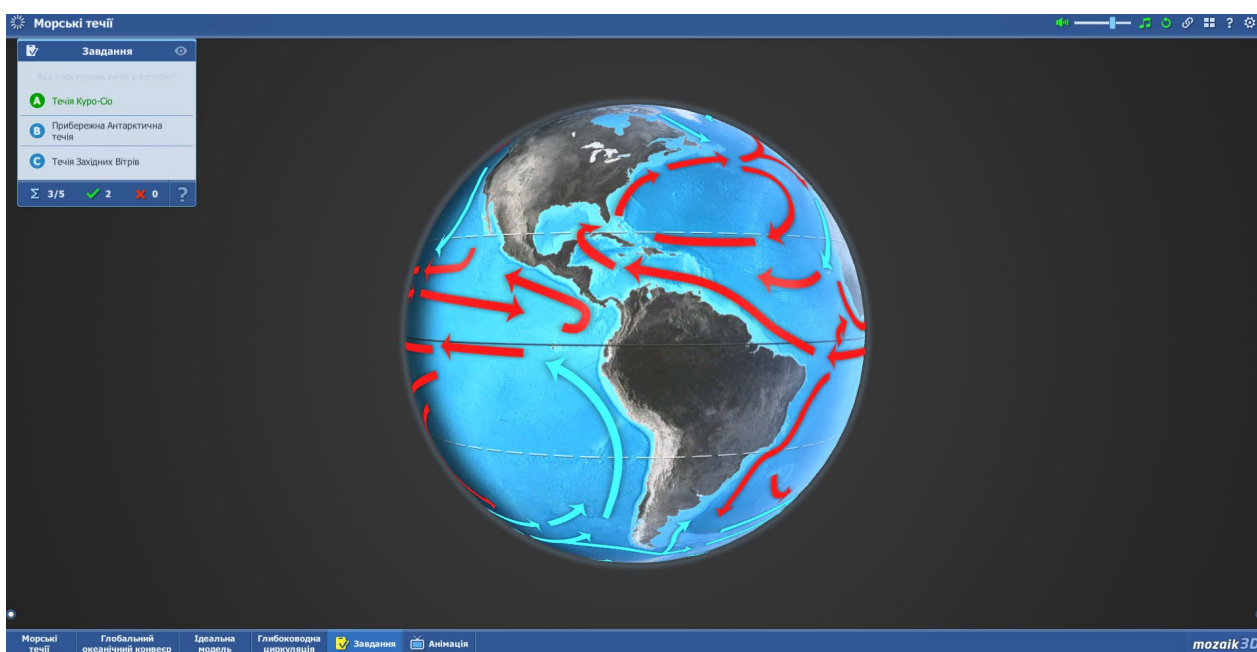
Відомості про клімат океану розглядають із залученням знань, отриманих при вивченні теми «Закономірності формування клімату» і при вивченні клімату материків. Особлива увага звертається на взаємодію океану і суходолу. При розгляді водних мас океану встановлюється залежність їх властивостей від клімату і близькості або віддаленості від суші. Характеризуючи клімат Тихого океану, необхідно зупинитися на ролі мусонів. У ході частково-пошукової бесіди школярі відповідають на питання: чому північна частина Тихого океану значно тепліша за південну? Клімат яких частин цього океану найбільш сприятливий для життя людей? На клімат яких прилеглих до нього материків Тихий океан впливає найбільше? Чому?

Відомості з історії відкриття і дослідження океанів не входять до основного матеріалу, тому переносяться на домашню роботу школярів. Органічний світ і природні ресурси Тихого океану, а також питання щодо охорони природи океану мають бути розглянуті на наступному уроці.

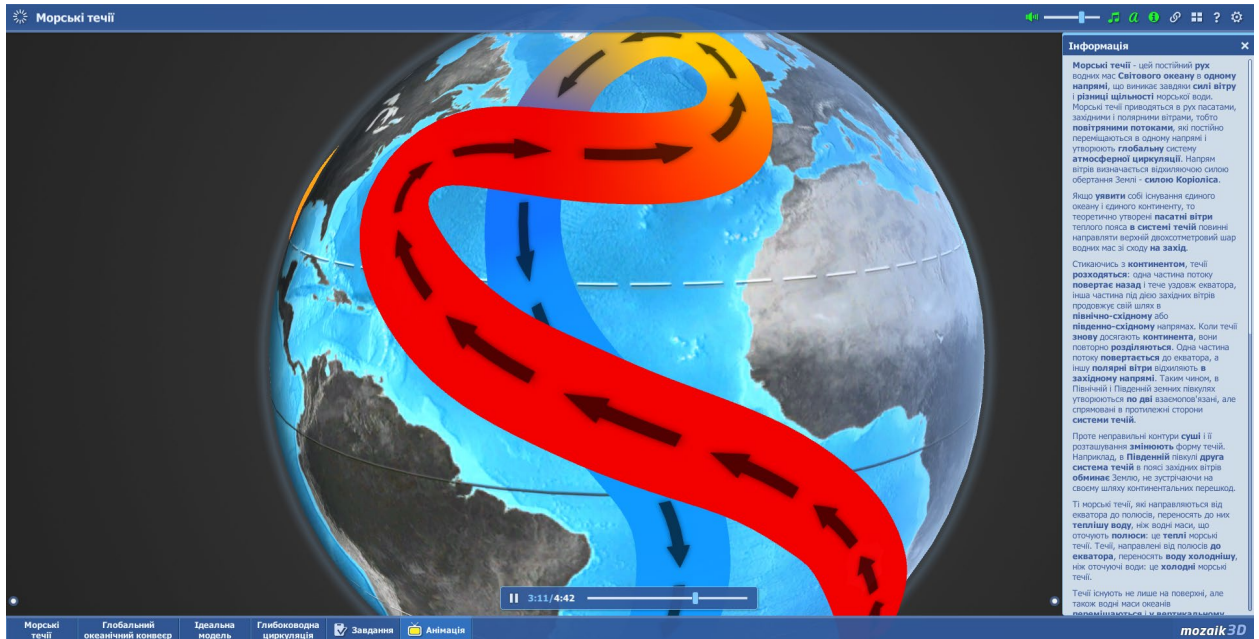
На цьому уроці учні починають *виконувати практичну роботу «Позначення географічних об'єктів та течій океанів на контурній карті»*. Учні повинні позначити на контурній карті географічні об'єкти Тихого океану. Враховуючи особливості дистанційного викладання матеріалу, можливо доцільно буде виконати цю роботу вдома.

При розгляді водних мас кожного із океанів встановлюється залежність їх властивостей від клімату і близькості або віддаленості суші. Типи водних мас у шкільному курсі спеціально не вивчаються. Учні повинні лише мати уявлення про їх відмінності. Течії океану розглядаються, спираючись на знання про систему поверхневих течій Світового океану. Під час розгляду течій Тихого океану можна поставити учням таке практичне питання: «Якби тонни стічних вод і відходів були скинуті біля берегів Маріанських островів, вони з більшою ймовірністю досягли б Аляски або Гаваїв? Як?» (Аляски; плывучи за течією Куросіо). З метою кращого розуміння океанічних течій (і взагалі – тематики, що вивчається), рекомендуємо використати освітній

додаток **Mozaik 3-D** (<https://www.mozaweb.com/uk/>). Так, учням можна запропонувати встановити Mozaik на своїх смартфонах та переглянути 3-D-фрагмент про систему морських течій (безкоштовно можна переглядати п'ять 3-D-моделей на тиждень, за умов покупки преміум-версії обмежень щодо перегляду не має). 3-D-фрагмент має не лише аудіо-візуальний супровід, але й передбачає тестові завдання (рис. 2.3) та дублювання озвученої інформації текстом (рис. 2.4).

Рис. 2.3. Завдання на 3-D-сцені до теми «Морські течії» (скріншот з екрану сайту Mozaik, зроблено автором)

**Рис. 2.4. Текстова інформація на 3-D-сцені до теми «Морські течії»
(скріншот з екрану сайту Mozaik, зроблено автором)**

Закріплення вивченого матеріалу можна організувати шляхом усного опитування учнів, які мають дати відповіді на наступні питання:

- 1) У чому полягають особливості географічного положення Тихого океану?
- 2) Які основні форми рельєфу характерні для дна Тихого океану?
- 3) Які типи атмосферної циркуляції беруть участь у формуванні кліматичних особливостей Тихого океану?
- 4) Які основні течії формуються в Тихому океані?

З метою підвищення зацікавленості учнів до вивчення теми можна запропонувати їм вдома *провести дослід «Чи може замерзнути океан?»*. Вчитель має проінструктувати учнів щодо виконання цього дослід, зазначивши, що знадобляться дві пластикові чашки або невеликі ємності води, кухонна сіль, столова ложка, морозильна камера. Надалі учні мають виконати наступні дії (вчителю доречно скинути інструкцію у чат):

1. Наповніть кожен чашку на $\frac{3}{4}$ водою з-під крана.

2. Додайте 1 столову ложку солі у воду в одному контейнері і перемішайте, поки сіль не розчиниться. Нічого не додавайте в іншу ємність.

3. Обережно перемістіть кожну ємність в морозильну камеру. Перевірте їх через кілька годин.

4. Як тільки вони почнуть замерзати, ви можете вийняти їх і спробувати шматочки льоду. Чи можете ви визначити, в яку із них було додано сіль, просто спробувавши на смак?

5. Помістіть ємності назад у морозильну камеру і перевіряйте їх щогодини. Знадобилося більше часу, щоб одна із них повністю замерзла?

6. Як ви думаєте, яка з двох ємностей розтане швидше? Поставте обидві чашки на стіл і перевіряйте їх кожні кілька хвилин, щоб дізнатися!

На наступному уроці учні повинні пояснити результати проведеного досліду. Вони переконалися, що вода в ємності, в яку було додано сіль, замерзала довше, ніж звичайна вода. Вода замерзає при температурі 0°C . Ця температура називається точкою замерзання води, тому що чиста вода завжди починає замерзати, коли вона досягає 0°C . Сіль – це мінерал, що знижує температуру замерзання води. Це означає, що коли додавали сіль у воду, вона знижувала точку замерзання води в контейнерах, тому вода не починала замерзати, доки не стала дійсно дуже холодною від тривалого перебування у морозильній камері. Звичайна вода почала замерзати, як тільки вона досягла 0°C , але солоня вода не починала замерзати, поки не ставала набагато холоднішою. На той час, коли звичайна вода замерзла, солоня вода, ймовірно, була ще вологою. Океан ніколи не замерзне, тому що у воді так багато солі, що точка замерзання є дуже низькою. Просто не вистачає холоду. Кожен раз, коли частина океану стає достатньо холодною, щоб почати формувати кристали льоду, сіль навколо льоду починає танути, знову знижуючи температуру замерзання, отже льоду доводиться ставати холодніше, щоб продовжувати замерзати. Це дуже важливо, тому що багато океанічних тварин не вижило би, якби вода замерзла. До речі, дома (або на

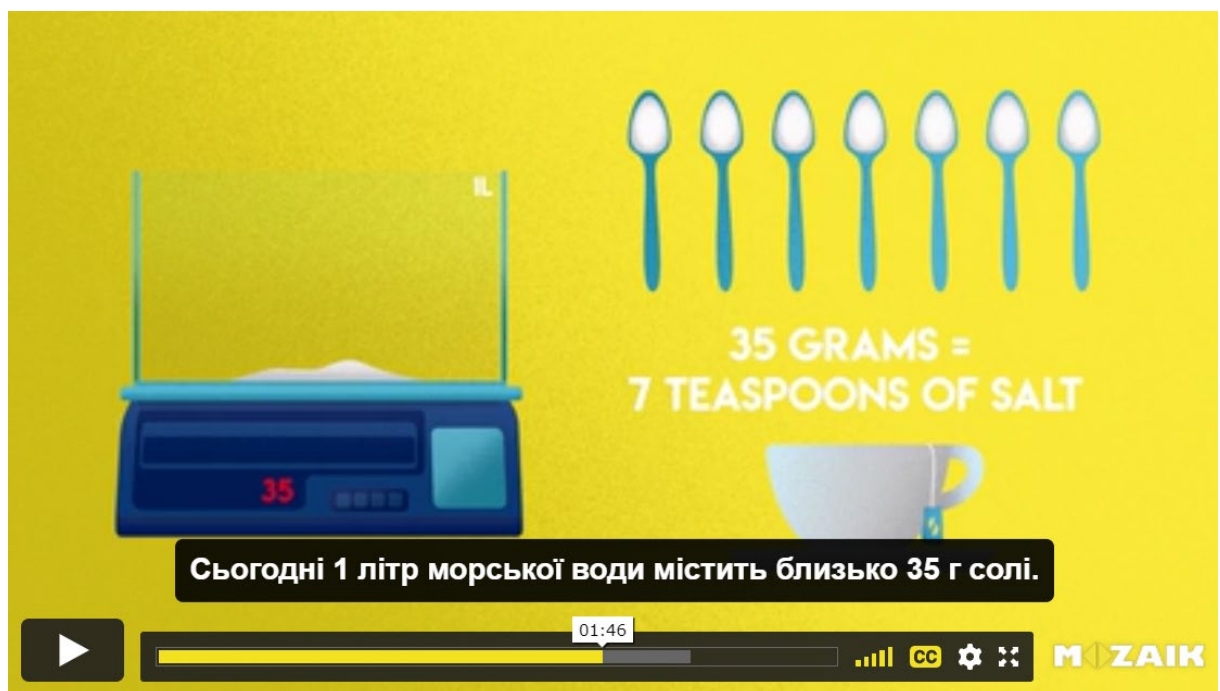

уроці, якщо дозволяє час), можна запропонувати учням передивитися відео «Чому на Землі існує солоня і прісна вода?», яке розміщено на сайті Mozaik за

посиланням:

<https://nl.mozaweb.com/uk/lexikon.php?cmd=getlist&let=VIDEO&sid=FOL>

(рис. 2.5).

Рис. 2.5. Відео на тему «Чому морська вода солоня?» (скріншот з екрану сайту Mozaik, зроблено автором)

Крім того, окремим учням доцільно дати *випереджувальне домашнє завдання* – підготувати повідомлення про унікальні організми Тихого океану.

Другий урок із вивчення Тихого океану присвячений дослідженню органічного світу і природних ресурсів океану, охороні природи океану походженню островів, а також впливу океану на життєдіяльність людей прилеглих материків. Метою уроку є продовження формування знань про характерні ознаки природи Тихого океану та його природні багатства; складання загальних уявлень про особливості природи островів;

вдосконалення практичних вмінь складати характеристику океану за тематичними картами атласу; сприяння розумінню екологічних проблем океану та необхідності його охорони. В учнів розвивається вміння аналізувати, виділяти істотні ознаки, узагальнювати, робити висновки. На уроці також виховується любов до природи Землі, відповідальність за збереження її унікальності. За класифікацією типів уроку – це *урок формування нових знань, умінь та навичок*.

На уроці необхідно використовувати фізичну та політичну карти світу, атласи, підручники, контурні карти, фото-, відеоматеріали про життя органічного світу, природу островів. Під час уроку формуються такі опорні та базові поняття, як: Світовий океан, шельф, клімат, острів, архіпелаг, природні ресурси. Учні продовжують знайомитися із географічною номенклатурою, здаходячи на фізичній карті світу та, відповідно, наносячи на контурну карту острови: Гавайські, Нова Зеландія, Нова Гвінея, Маріанські.

Основне завдання вивчення органічного світу Тихого океану – показати різноманітність життя в ньому, ознайомити учнів із найбільш типовими представниками кожного океану. Основні методичні прийоми – бесіда, розповідь учителя, робота з підручником, повідомлення школярів із залученням додаткового матеріалу (випереджувальне домашнє завдання про унікальні організми Тихого океану, постановка проблемних задач).

Зазвичай учні, які отримали випереджувальне домашнє завдання – підготувати інформацію про унікальні організми Тихого океану – представляють її у вигляді презентації. Натомість вчитель може продемонструвати учням, що цю інформацію можна подати навіть у *вигляді створеного власноруч мультфільму*.

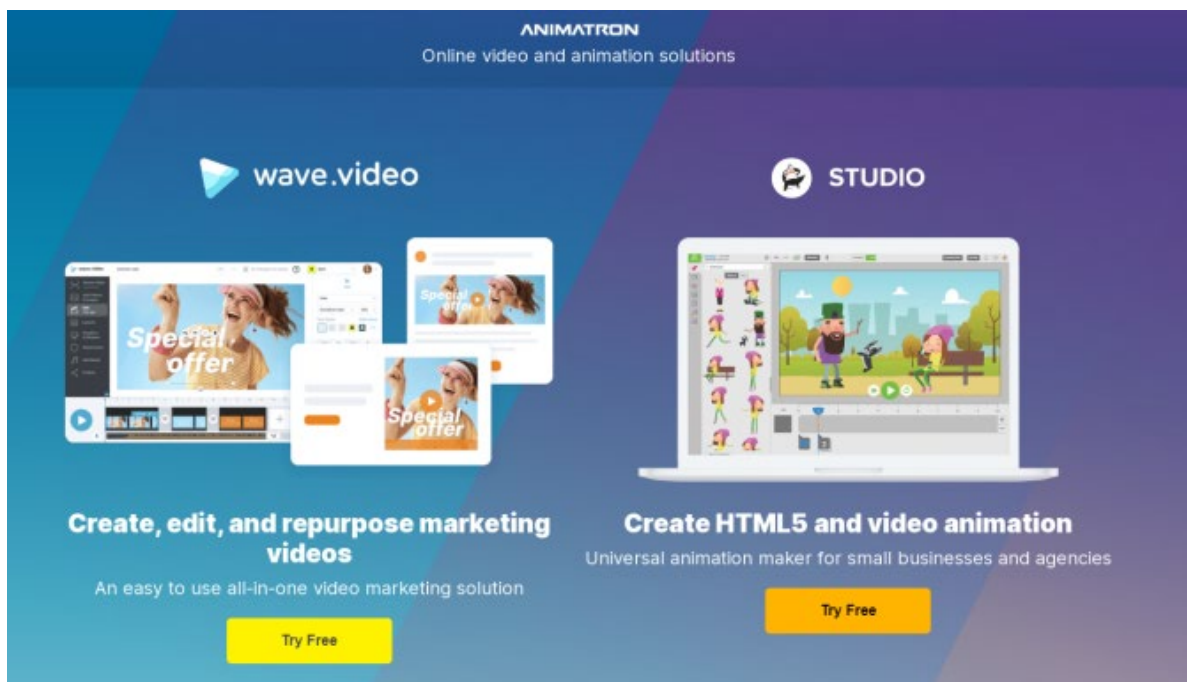
Серед сервісів для створення мультфільмів можна назвати:

- Animatron (<https://www.animatron.com/studio>);
- Мультатор (<https://multator.ru/>);

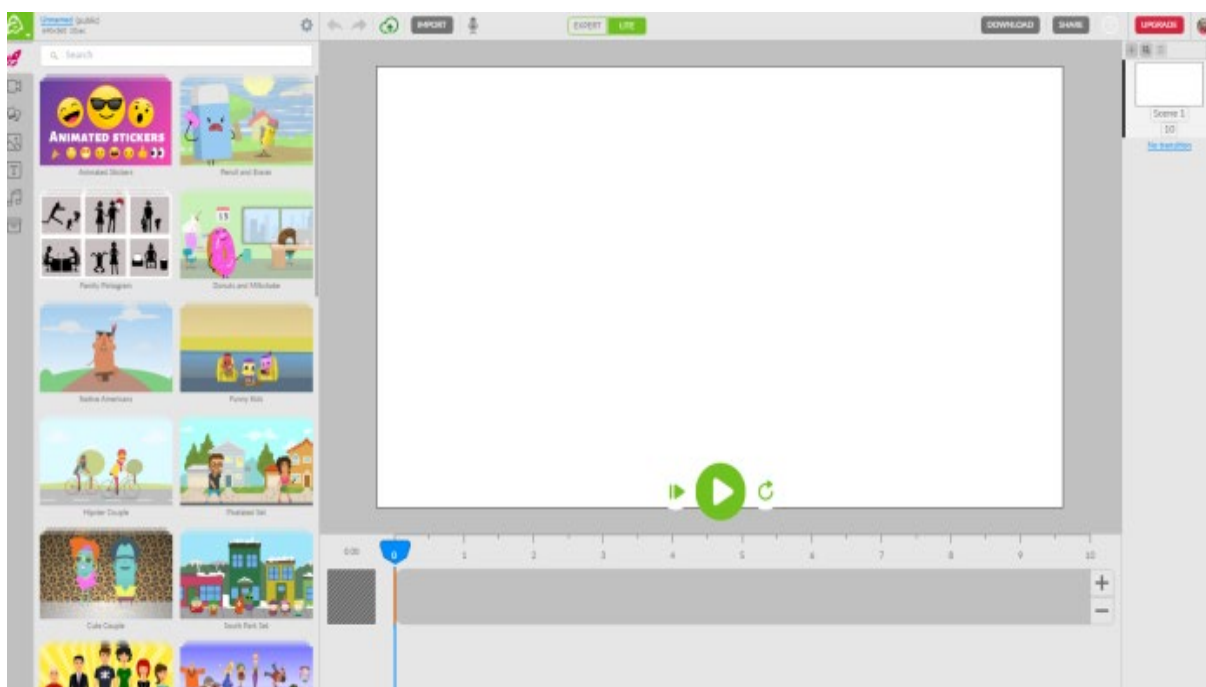
- The animator (<https://theanimator.co.uk/>);
- Clilk (<https://clilk.com/>);
- Гифовина (<http://gifovina.ru/>);
- ToonBoomHarmony (<https://www.toonboom.com/products/harmony>;

за допомогою саме цієї програми було створено легендарні диснейвські шедеври «Король Лев-2» та третій фільм «Русалочка»).

Із усіх перелічених сервісів найпростішим у використанні є *сервіс «Animatron»*. Це безкоштовний інструмент для створення мультфільмів із великою кількістю персонажів, предметів, символів, шаблонів і підказок. Робота із сервісом базується на використанні методу «drag-and-drop» («тягни-й-кидай»): користувач перетягує мишкою персонажа на фоні у потрібне місце та змінює його розмір. На платформі Animatron на слайди можна додавати статичний або динамічний фон, відео- та звукоряд, *animatedsets* (анімовані набори з героями) і аудіозапис. Готові слайди можна зберегти у вигляді зображення, десятисекундного відеоролика або у GIF-форматі [43]. Із покроковою інструкцією зі створення мультфільмів у програмі Animatron можна ознайомитися на вебінарі Євгенії Карлаш «Мультфільм за 5 хвилин: онлайн-сервіси для створення анімації та монтажу» (<https://www.youtube.com/watch?v=tu93uGSCybg>). На рис. 2.6-2.7 представлено інтерфейс програми «Animatron» та зовнішній вигляд вільної сторінки майбутнього мультфільму.

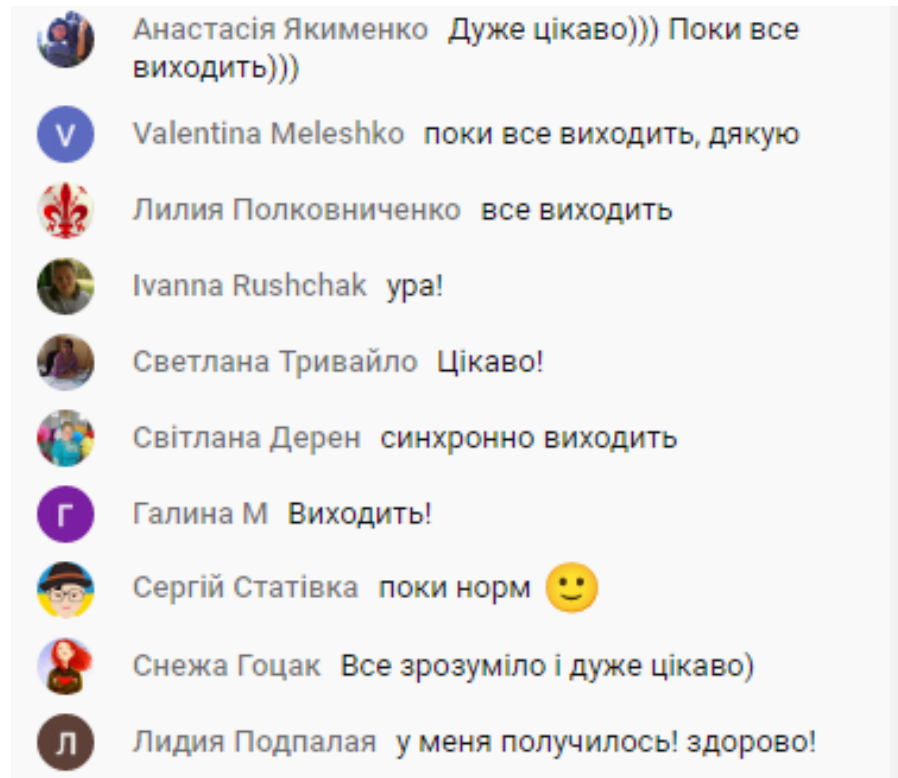

Рис. 2.6. Інтерфейс програми «Animatron» (скріншот з екрану)

Рис. 2.7. Зовнішній вигляд вільної сторінки майбутнього мультфільму в програмі «Animatron» (скріншот з екрану)

Про те, що використання ресурсу «Animatron» є цікавим не лише для учнів, але й для дорослих (у першу чергу, вчителів), свідчить рис. 2.8.

Рис. 2.8. Чат учасників вебінару «Мультфільм за 5 хвилин: онлайн-сервіси для створення анімації та монтажу» (скріншот з екрану)

Нами було використано програму «Animatron» під час вивчення органічного світу Тихого океану в шкільному курсі географії материків та океанів, 7 клас. На рис. 2.9-2.11 представлено фрагменти (кадри) створеного нами мультфільму. Демонструючи мультфільм, слід нагадати учням, що видовий склад організмів, які мешкають у Тихому океані, надзвичайно багатий і різноманітний. Лише в поверхневому шарі у планктоні виявлено понад 1000 видів мікроорганізмів. Одним із найбагатших за видовим складом організмів є Японське море. Вирізняються багатством форм життя коралові рифи тропічних та екваторіальних широт. Великий Бар'єрний риф – це

справжнє царство риб, червів, молюсків, морських їжаків, зірок, кальмарів, восьминогів. Багато видів риб і тварин мають промислове значення (лососеві риби – лосось, кета, горбуша); тунець, оселедець, анчоуси. Учні мають усвідомлювати, що риба є кормовою базою для птахів. Тихоокеанське узбережжя Південної Америки подекуди всіяне численними колоніями птахів (бакланів, пеліканів, пінгвінів). Отже, слід акцентувати увагу учнів на тому, що *саме у Тихому океані сконцентровано половину всієї біомаси Світового океану* та запропонувати назвати представників органічного світу, яких учні побачили на кадрах мультфільму. Ще одна *особливість Тихого океану – це наявність тварин-гігантів (молюск тридакна, камчатський краб, китова акула, синій кит)*. В океані водяться також ссавці: кити, дельфіни, морські котики, морські бобри (трапляються лише у Тихому океані). До речі, вчитель може навести учням цікаві факти про те, що морські бобри, або калани, – надзвичайно милі та зворушливі істоти, що мешкають у північній частині Тихого океану. У журналі «National Geographic» написано про те, що морські бобри дуже люблять своїх дитинчат. Старі алеути навіть розповідали, що самка бобра із дітьми нянькається майже так само, як і жінка. Хутро морських бобрів – одне із найдорожчих у світі. На відміну від «м'якої рухляді», як називали росіяни хутро соболя, яке вони везли в основному до Європи, хутро морських бобрів везли до Китаю, де обмінювали на чай. Таким чином, не даремно вважається, що хутро морського бобра сприяло розповсюдженню чаювання у Росії та укріпленню ділових зв'язків із Китаєм.

Рис. 2.9. Фрагмент мультфільму, створеного у програмі «Animatron» (авторська розробка)

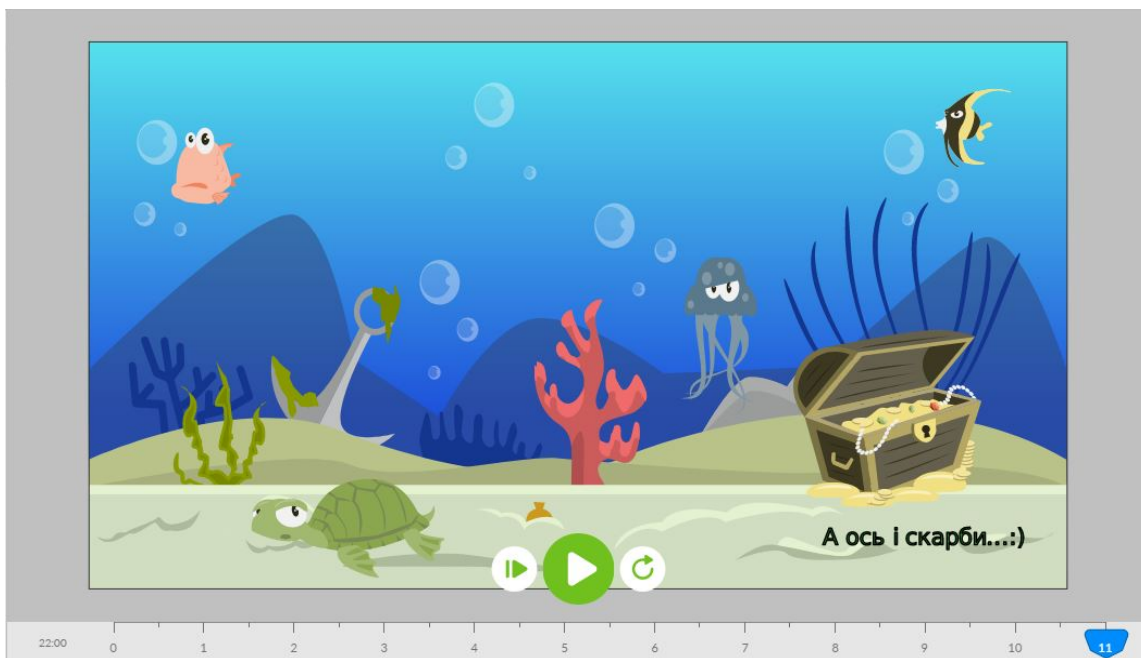
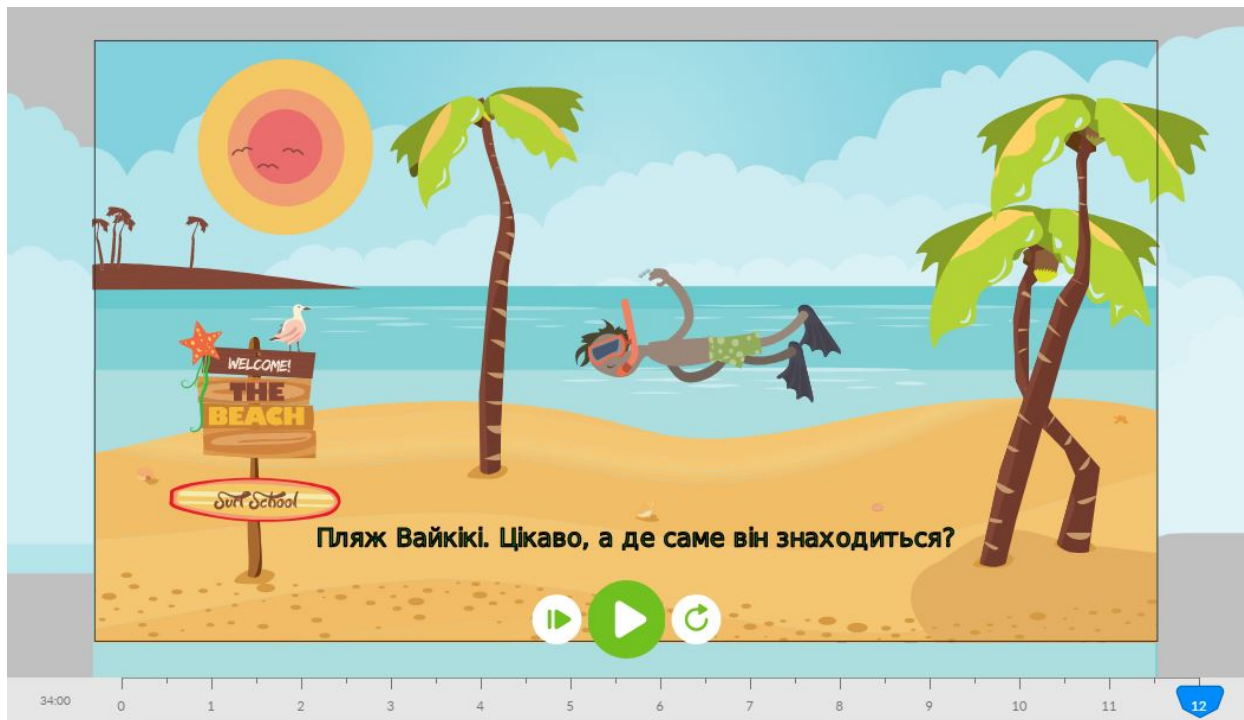

Рис. 2.10. Фрагмент мультфільму, створеного у програмі «Animatron» (авторська розробка)

Як видно із рисунків, на кадрах можна робити будь-які надписи, наприклад, поцікавитися, де саме знаходиться один із найвідоміших пляжів Тихого океану – пляж Вайкікі (знаходиться у курортному районі міста Гонолулу – столиці штату Гаваї).

Рис. 2.11. Фрагмент мультфільму, створеного у програмі «Animatron» (авторська розробка)

До речі, під час презентації мультфільму *доречно реалізувати міжпредметні зв'язки географії з історією*, розповівши учням про військово-морську базу США – Перл Гарбор. Її 7 грудня 1941 року бомбили японці. Ці події показані в оscarоносному фільмі із однойменною назвою – «Перл Гарбор» («Морська перлина», 2001 р). У фільмі зіграли чудові актори – Бен Аффлек, Кейт Бекінсейл. Розповідається у фільмі про двох пілотів повітряного корпусу Армії США та їх любов до медсестри Евелін. Доля, яку диктує війна, закинула всіх трьох на військову базу США Перл-

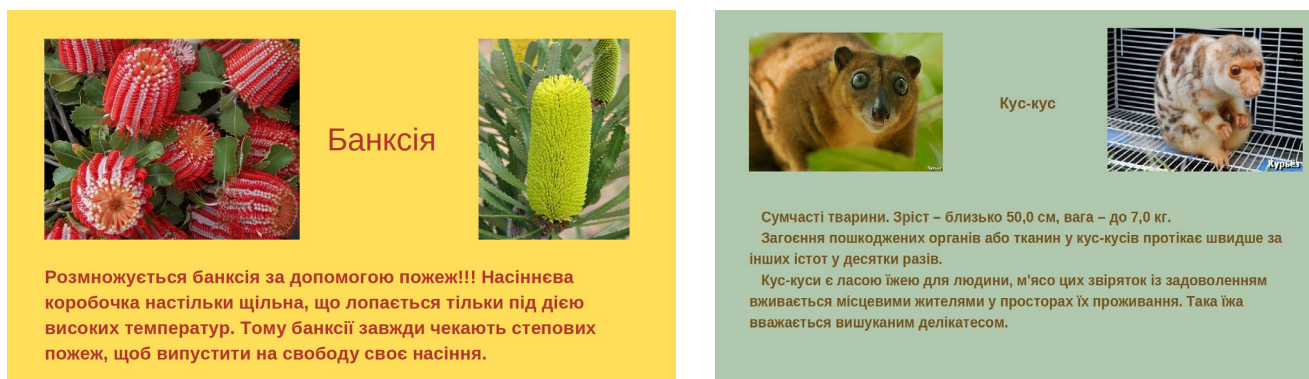
Гарбор, що на Гаваях, якраз у той час, коли відбувається відомий напад на Перл-Гарбор японської повітряної армії. Світ розвалювався, минуле зникло в сутінках пожеж, і тепер за майбутнє повинен був боротися кожен, на землі й на небі, у дружбі та ворожнечі. Але історія кохання двох найкращих друзів до Евелін залишається центральною в цій кіноповісті.

Слід зазначити, що використання ресурсів для створення мультфільмів є дуже корисним для вчителів, тому що сприяє не лише розвитку творчого методичного мислення, але й (що головне!) зменшенню «цифрового розриву» між учителем та учнем шляхом удосконалення вмінь вчителів застосовувати у своїй професійній діяльності сучасні цифрові технології, розробляти власні інформаційні продукти. Щодо учнів, то створення власних мультфільмів викликає в них непіддільний інтерес, а у деяких – навіть переходить у серйозне захоплення анімацією.

Вивчення природних ресурсів Тихого океану доречно почати із розповіді вчителя про енергетичні, мінеральні, органічні, рекреаційні ресурси океану. Вдома учні можуть *оформити ментальну карту «Природні ресурси Тихого океану»*, використовуючи програми для створення ментальних карт (FreeMind, XMind, Bubble, iMindMap, Mind42 тощо).

Під час вивчення природних особливостей островів Тихого океану вчителю доцільно звернути увагу на те, що за кількістю островів (понад 10 тисяч) та площею Тихий океан посідає перше місце. По окраїнах Тихого океану (переважно в західній частині) розташовані архіпелаги і ланцюги островів: Алеутські, Курильські, Сахалін, Японські, Філіппінські, Молуккські, Зондські, Фіджі, Тонга і багато інших; у відкритій частині – численні острови вулканічного (Маркізькі, Гавайські, Самоа, Галапагос і ін.) і коралового (Маршаллові, Гілберта, Токелау, Фенікс, Лайн, Туамоту та ін.) походження; найбільші острови материкового походження – Нова Зеландія, Нова Гвінея. Вчитель має вивести на екран фізичну карту Тихого океану та показати всі названі острови.

Детальніше можна зупинитися на характеристиці Нової Гвінеї та Нової Зеландії. Цікавим доповненням може слугувати інформація про флору і фауну Нової Гвінеї, яка відрізняється винятковим багатством та значним ендемізмом (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Приклад цікавої інформації про органічний світ Нової Гвінеї (складено автором)

Органічний світ Нової Зеландії також характеризується високим ендемізмом (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Ілюстрація органічного світу Нової Зеландії (складено автором)

Продемонструвавши учням рис. 2.13, учитель може розповісти цікаву додаткову інформацію про нелітаючих птахів Нової Зеландії, з яких звертають на себе увагу ківі і совині папуги (або какапо) з м'якими крилами (найнезвичайніший папуга в світі). Він важить 4 кілограми, каркає противним голосом і веде нічне життя. На островах зберігся єдиний представник давніх плазунів (першоящурів) – гатерія (ця дзьобоголова рептилія під час жування так рухає щелепою, що її зуби «ріжуть їжу», як ніж для стейку). У новій Зеландії немає змій, черепах і крокодилів.

Одне із найсильніших вражень Нової Зеландії – це відвідування Хоббітона! Хоббітон (Hobbiton) – це місце зйомок села Хоббітов із фільмів «Володар Кілець» і «Хоббіт». У Новій Зеландії багато де знімали різні частини фільму, але тільки Хоббітона не розібрали після зйомок, і його реально варто відвідати (рис. 2.14).

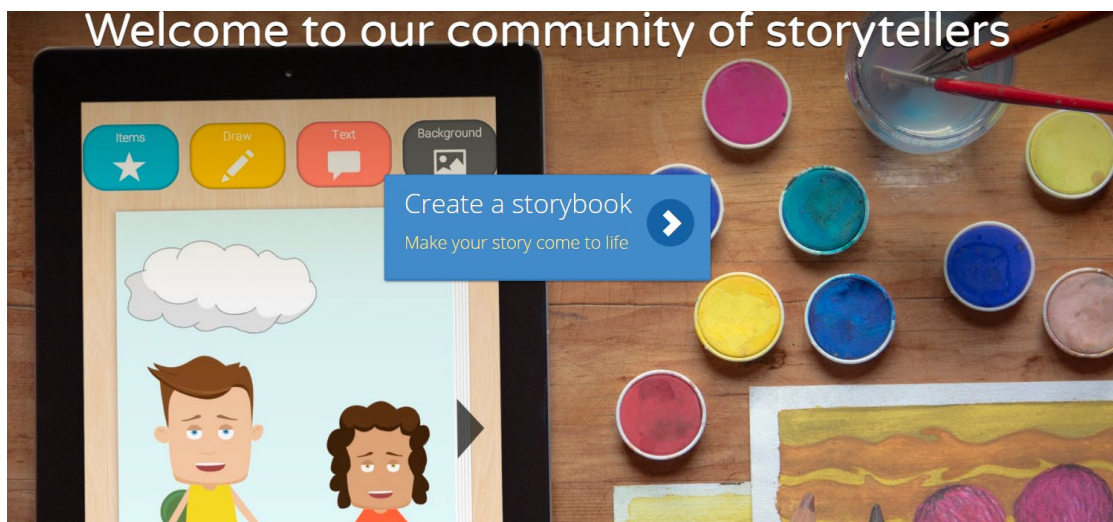
Рис. 2.14. Хоббітон у Новій Зеландії [48]

Можна дати завдання учням за додатковими джерелами інформації ознайомитися із Новою Зеландією та зазначити, що обов'язково слід зробити та які місця відвідати під час подорожі до Нової Зеландії (додаткову інформацію про країну можна отримати із передачі відомого українського радіо- та телеведучого, діджея та відеоблогера Антона Птушкіна «Нова Зеландія. Мрія мандрівника»

(<https://www.youtube.com/watch?v=6ASD8gHrDeE&list=PL4UzWu2e3lk7lOHуS30D1yTapP375Q0oY&index=1>).

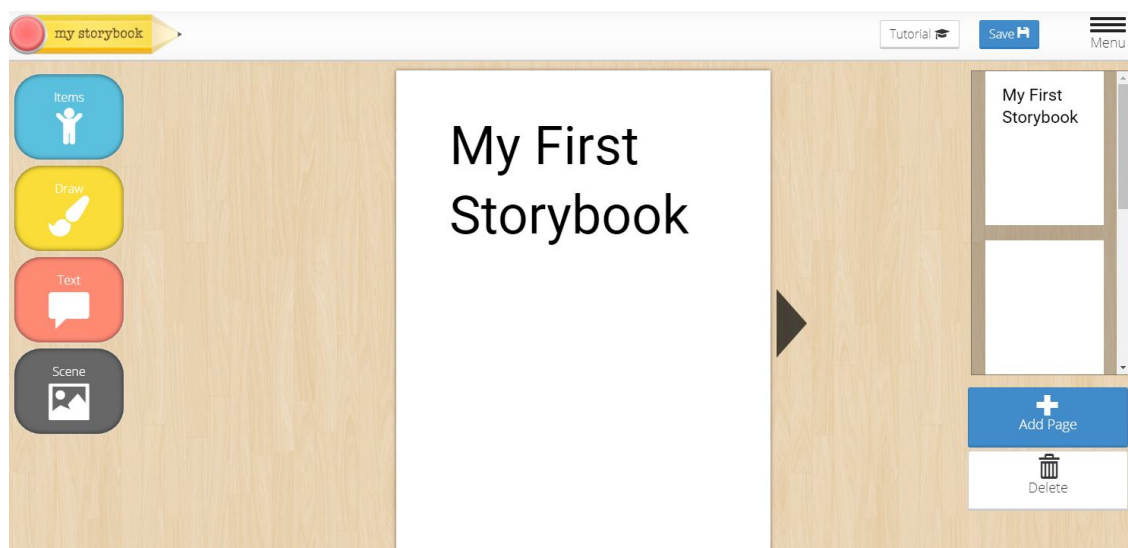
Логіка вивчення впливу Тихого океану на життєдіяльність людей прилеглих материків може бути наступною: країни, які мають вихід до океану, число жителів в них, розподіл території країни щодо океану, ступень освоєння океану жителями країни у зв'язку із розвитком господарства; види природних багатств океану (мінеральні, водні, біологічні, рекреаційні); транспортне використання океану (основні порти); охорона природи океану.

Під час вивчення питання охорони природи Тихого океану учні знайомляться із унікальними природними комплексами океану, одним із яких є Великий бар'єрний риф. Доцільно запропонувати учням зібрати цікаві та забавні факти про Великий бар'єрний риф та *представити їх у вигляді зробленої власноруч мультимедійної книжки*. Для створення книжки пропонується використати програму *MyStorybook.com* (рис. 2.15-2.16).

Рис. 2.15. Інтерфейс програми «MyStorybook.com» (скріншот з екрану, зроблено автором)

Це безкоштовний для використання сервіс для створення інтерактивних ілюстрованих книжок. Він являє собою вільні сторінки, на яких можна друкувати, малювати та розміщувати зображення (рис. 2.16).

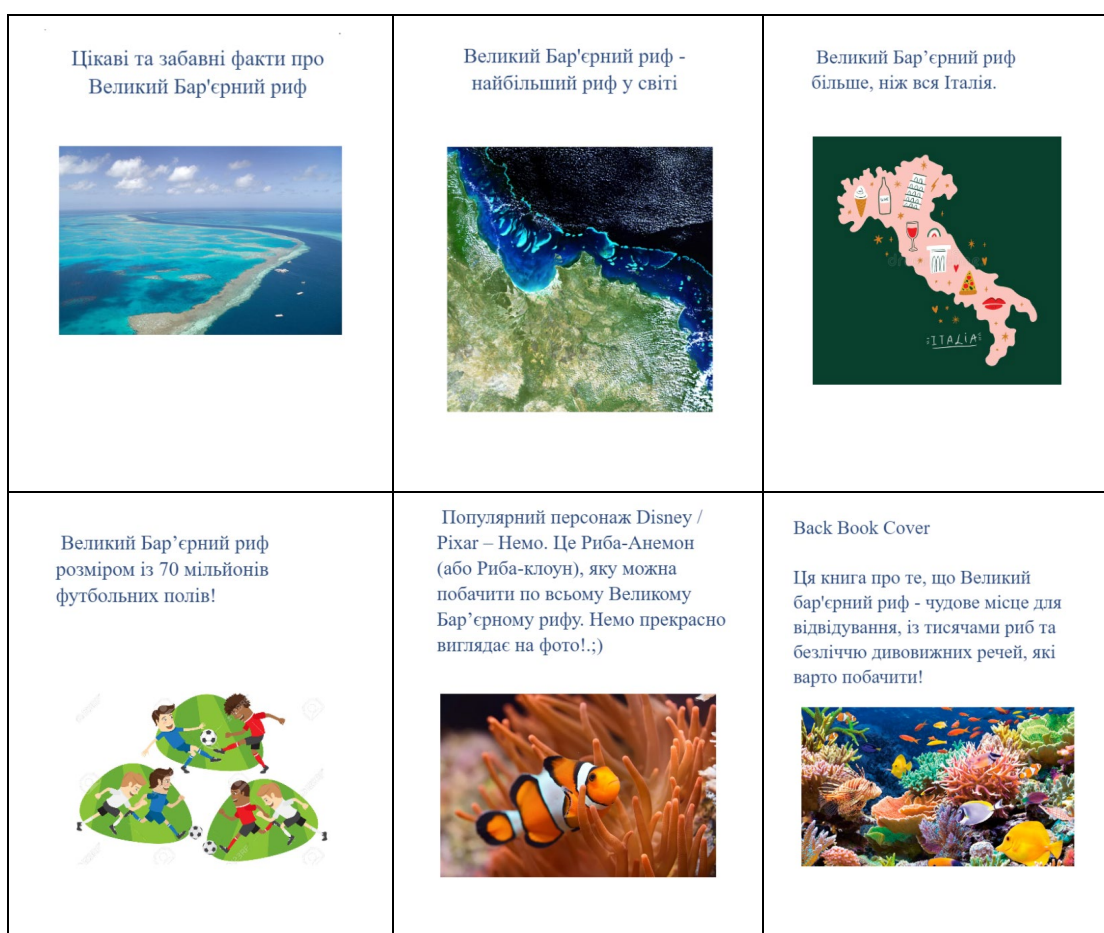

Рис. 2.16. Зовнішній вигляд вільної сторінки майбутньої книги у програмі «MyStorybook.com» (скріншот з екрану, зроблено автором)

Вчителі більш детально можуть ознайомитися із можливостями цього сервісу, прочитавши рекомендації за посиланням: <http://didaktor.ru/my-storybook-servis-dlya-sozdaniya-interaktivnoj-knigi/> та переглянувши коротке відео на каналі YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=shnIaMDFZUk&t=46s>).

На рис. 2.17 представлено, як може виглядати учнівський проєкт, розроблений у програмі MyStorybook.com.

**Рис. 2.17. Листи книги, зробленої у програмі «MyStorybook.com»
(складено автором)**

За підсумками вивчення Тихого океану з метою закріплення знань учнів можна провести роботу тестового типу.

2.3. Методичні підходи до вивчення тем «Атлантичний океан», «Індійський океан», «Північний Льодовитий океан»

Під час вивчення інших океанів поглиблюються та систематизуються знання учнів про природу Світового океану; продовжується формування умінь та навичок характеризувати географічне положення та ознаки природи океану за тематичними картами атласу; розвиваються вміння встановлювати аналогії та порівнювати; складати цілеспрямований опис об'єкта за типовим планом, працювати у групах, формувати екологічну компетентність; продовжує формуватися ціннісне ставлення до природних багатств Світового океану. За класифікацією типів уроку – це *комбіновані уроки*. У якості обладнання продовжує використовуватися фізична карта світу, атласи, підручники, контурні карти; під час вивчення Північного Льодовитого океану додаються портрети дослідників Арктики.

Опорні та базові поняття, які мають бути сформовані в учнів, представлено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Опорні та базові поняття, які формуються в учнів під час вивчення Атлантичного, Індійського та Північного Льодовитого океанів (складено автором за [54])

Океан	Опорні та базові поняття
Атлантичний	серединно-океанічний хребет, улоговина, жолоб, море, затока
Індійський	серединно-океанічний хребет, улоговина, жолоб, внутрішнє море, затока, протока

Північний Льодовитий	шельф, протока, окраїнне море, ложе океану, підводний хребет, водна маса, солоність, айсберг

Перелік географічної номенклатури, яку мають засвоїти учні, наведено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Перелік географічної номенклатури, яку мають засвоїти учні під час вивчення Атлантичного, Індійського та Північного Льодовитого океанів (складено автором за [54])

Океан	Географічна номенклатура
Атлантичний	Північноатлантичний і Південноатлантичний хребти; течії: Гольфстрим, Північноатлантична, Канарська, Лабрадорська, Бразильська, Бенгельська
Індійський	Зондський глибоководний жолоб; підводні хребти: Західноіндійський, Аравійсько-Індійський; течії: Мусонна, Мадагаскарська, Західноавстралійська, Західних Вітрів
Північний Льодовитий	підводні хребти Ломоносова, Менделєєва, Трансарктична течія

Для вивчення географічної номенклатури доречно використовувати навчально-розважальний ресурс *Seterra Online* (рис. 2.18). Вікторина на тему

«Океани та моря й затоки» доступна за посиланням:
<https://online.seterra.com/ru/vgp/3072>.

**Рис. 2.18. Мультиплікаційна версія вікторини «Світ: Материка та Океани» на ресурсі Seterra; джерело:
<https://online.seterra.com/uk/vgp/3287>**

Вивчення географічної номенклатури щодо основних водойм світу доступне в ігровому форматі також й на англomовному сайті: <https://www.digitaldialects.com/iPad/Geography/OceansSeas.htm>. Сайт є безкоштовним, не вимагає реєстрації та призначений для дітей різного віку. Ці ігри вчителі можуть включати у шкільні уроки географії під час дистанційного навчання або використовувати у якості веселого домашнього завдання.

Під час вивчення океанів *варто використовувати відео-скрайбінг*. Так, наприклад, під час вивчення меж океанів можна показати учням ролик «*Де закінчується один океан і починається інший*» у форматі відео-скрайбінгу;

при ознайомленні із Північним Льодовитим океаном доречно продемонструвати ролик «Чим Арктика відрізняється від Антарктики» (рис. 2.19).

Рис. 2.19. Ролики у форматі відео-скрайбінгу (скріншот з екрану, зроблено автором)

Важливою складовою уроку є закріплення знань, вмінь та навичок учнів. Американський учений Томас Едісон говорив: «Найважливіше завдання цивілізації – навчити людину мислити». Одним із прийомів, який допомагає навчити учнів мислити, є *прийом «Тонкі та товсті питання»*. «Тонкі та товсті питання» – це спосіб організації взаємоопитування учнів по темі, при якому «тонке питання» передбачає репродуктивну однозначну відповідь (частіше це «так» або «ні»), а «товсте» (проблемне) – вимагає глибокого осмислення завдання, раціональних міркувань, пошуку

додаткових знань і аналізу інформації. Прийом націлено на реалізацію відразу трьох цілей, які ставляться на будь-якому уроці:

- навчає учнів на практиці застосовувати нові знання і співвідносити їх з уже отриманими;
- відпрацьовує вміння формулювати питання;
- виховує повагу до різних думок і поглядів на одну і ту ж проблему.

Сформульоване учнем питання дозволяє зробити висновок про рівень розвитку:

- вміння занурюватися у текст;
- здатності аналізувати інформацію в контексті особистого досвіду;
- уміння працювати в малих і великих групах, вислуховувати опонента і переконливо висловлювати свою точку зору.

Приклад «тонких» та «товстих» питань, які може використати вчитель під час вивчення океанів, представлено на рис. 2.20.

"Тонкі" питання

- Що таке Океан?
- Коли утворились океани?
- Назвіть основні види ресурсів Світового океану.
- Що таке «абразія»?
- Які території Світового океану можуть використовуватися для пляжного туризму протягом року?

"Товсті" питання

- Поясніть, чому вода в океанах холодніша, ніж у морях.
- Доведіть, що океан впливає на формування та рельєф узбережжя.
- Припустіть, що буде, якщо океани висохнуть?
- Чи міг океан не замерзнути у період вічної мерзлоти?

Рис. 2.20. Приклад «тонких» та «товстих» питань під час вивчення океанів у курсі «Материки й океани» (складено автором)

Після вивчення океанів доцільно також запропонувати учням *написати у чат власні 5 способів використання здобутих знань у повсякденному житті*. Крім того, можна поставити учням такі питання:

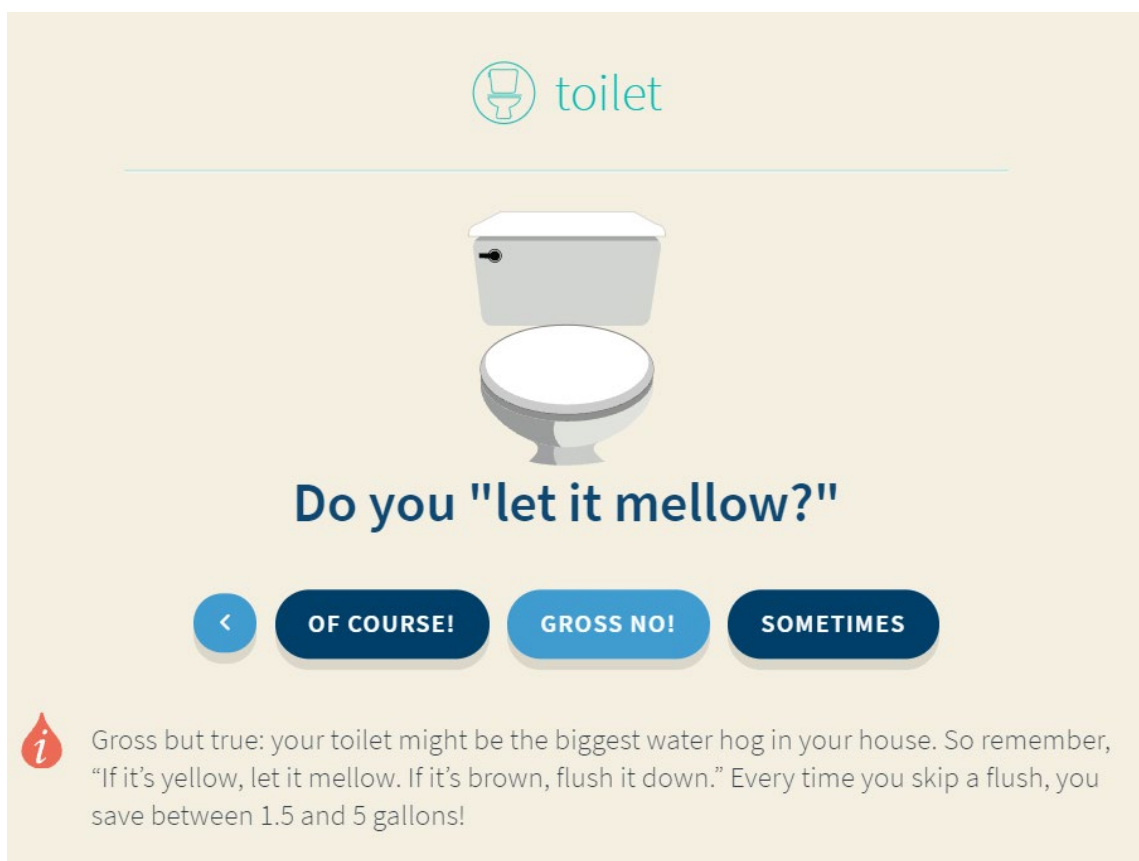
- Якби ви були автором шкільного підручника з географії, як би ви пояснили необхідність вивчення океанів?
- Якби ви були художником-ілюстратором шкільного підручника, як би ви проілюстрували тему «Океани»?

2.4. Методичні підходи до вивчення тем «Використання природних багатств материків та океанів», «Екологічні проблеми материків та океанів»

Вивчення теми «Використання природних багатств материків та океанів» має на меті актуалізувати, поглибити та систематизувати знання про природні ресурси материків і океанів; ознайомити з основними видами природних ресурсів; формувати практичні вміння розрізняти раціональне та нераціональне природокористування, виявляти ознаки змін природних ландшафтів; формувати вміння організовувати початкову співпрацю з учителем та однолітками, формулювати, аргументувати та відстоювати свою точку зору, розвивати екологічну компетентність; формувати екологічну свідомість на основі ощадливого ставлення до природних багатств та раціонального природокористування. За типологією уроків – це урок формування нових знань, умінь, навичок. У якості обладнання слід використовувати фізичну карту світу, підручники, атласи. На уроці формуються такі опорні та базові поняття, як: природні ресурси, природокористування, господарська діяльність, природний ландшафт, антропогенний ландшафт.

Учні мають усвідомити, що люди використовують ресурси навколишнього середовища для підтримки і поліпшення свого існування. Однак Земля не має нескінченних ресурсів; зростання споживання природних

ресурсів людиною створює серйозне навантаження на природні процеси, виснажуючі ті ресурси, які не можуть бути швидко відновлені. Одним із таких ресурсів є вода. Доцільно запропонувати учням скористатися «водним калькулятором» (<http://www.watercalculator.org>) та порахувати, скільки води їхня родина витрачає щодня (рис. 2.21). Цей ресурс є англomовним, отже його використання *розвиває лінгвістичну компетентність учнів*. У разі виникнення складнощів із перекладом є можливість скористатися «гугл-перекладачем».

Рис. 2.21. Приклад одного із питань «водного калькулятора»*
(скріншот з екрану, <https://www.watercalculator.org/wfc2/q/toilet-mellow/>)

*Примітка: Слайд на рис. 2.21 має назву «Ви дозволяєте йому «розслабитися?»». Варіанти відповідей: «так», «ні», «інколи». Нижче розміщено пояснення, що якби грубо це не звучало, але факт: ваш туалет може бути «найбільшим водним боровом» у вашому

будинку. Тому слід пам'ятати: якщо він «жовтий», хай він таким і залишається. Якщо він «коричневий», – змийте його. Кожного разу, коли ви пропускаєте змиття туалету, ви економите від 1,5 до 5 галонів води (5,7-19 літрів). На нашу думку, це питання є найкращою ілюстрацією використання практико-орієнтованого підходу до навчання та, відповідно, зв'язку навчання із життям.

З метою покращення вміння працювати у команді доцільно розбити учнів на малі групи та, використовуючи віртуальну дошку або чат, запропонувати їм *написати, які природні ресурси океану вони використовують.*

Під час вивчення теми «Екологічні проблеми материків та океанів» учні мають ознайомитися із видами забруднення Світового океану та основними джерелами їх надходження, дослідити, як здійснюється міжнародне співробітництво у розв'язанні екологічних проблем Світового океану, а також виконати дослідження на тему «Шляхи розв'язування екологічних проблем».

Доцільно *звернути увагу учнів на проблему пластикового забруднення.* Слід сказати, що пластик зустрічається повсюди у нашому повсякденному житті. Деякі пластмаси ми можемо повторно використовувати або переробляти, багато із них відіграють важливу роль у таких галузях, як медицина і громадська безпека, але є й такі (наприклад, соломинки), які призначені тільки для одноразового використання. Фактично більше 40 % пластика використовується тільки один раз, потім його викидають, й він надовго залишається в навколишньому середовищі. Пластик часто розпадається на більш дрібні частинки, які можуть проковтуватися як тваринами, так і людьми. На щастя, є речі, які ми можемо зробити, щоб допомогти, наприклад, відмова від пластикових пакетів, соломинок і пляшок, переробка та правильна утилізація відходів тощо. Учням доцільно запропонувати розділитися на невеликі групи (по 3-5 осіб) та провести обговорення проблеми забруднення Світового океану пластиковими

відходами. Можна анонсувати яскраву назву цього обговорення, наприклад, «Пластиковий рай». Вчителю доречно буде розповісти учням про острів Хендерсон, що знаходиться у південній частині Тихого океану. Цей острів було внесено до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у 1988 році. У той час це був один з небагатьох атолів у світі, не зіпсованих діяльністю людини. Однак у 2017 році дослідники, які обстежили пляжі острова, виявили найвищу концентрацію пластикового сміття із коли-небудь зареєстрованих. Дослідження сміття проводилося на пляжі острова Хендерсон. Але щоб дістатися до пляжу, сміття повинно було пливати по воді, де з ним могли зіткнутися організми коралових рифів. Слід попросити учнів передбачити, які види плаваючого сміття можуть бути найбільш шкідливими для життя в океані і чому. Чи може бути якесь сміття нешкідливим? Далі доцільно запропонувати учням у групах вивчити вплив океанічного пластика на тваринний світ коралових рифів. Учні мають дослідити вплив «сіток-привидів» (це викинуті риболовні сітки, у яких заплутуються морські мешканці) на морських черепахах, заковтування пластика тихоокеанськими морськими птахами і кораловими поліпами (слід пояснити учням, що морські тварини часто плутають пластмасові предмети із їжею, тому заковтують їх. Наприклад, черепахи плутають пластикові пакети зі своєю типовою здобиччю – медузами – і їдять їх). Учні мають дійти до висновків, що заплутування у риболовних сітках може травмувати або навіть вбити тварин. Вчитель може доповнити відповіді учнів інформацією про те, що у черепахах, наприклад, звичайні рани – це відрізані ласти. Такі рани не лише завдають значного болю тваринам та викликають інфекції, вони також пригнічують пересування, що може знизити здатність знаходити і добувати їжу або ухилятися від хижаків. Ефекти заплутування можуть вплинути на репродуктивну здатність тварин. Ті з них, які прибувають пізно до місць розмноження, можуть зіткнутися із труднощами у пошуках їжі, спарюванні і, в кінцевому підсумку, збереженні свого виду. Вчитель також має додати, що

морські птахи – ще одна нещасна жертва проковтування морського пластика. Коли ці тварини поїдають сміття, це може призвести до ряду негативних наслідків для їхнього здоров'я. Поїдання гострих предметів може призвести до пошкодження внутрішніх органів. Пластикове сміття також може блокувати травний тракт, приводячи до недоїдання або змушуючи тварин відчувати хибну ситість. У результаті вони припиняють їсти до того, як отримають достатню поживну цінність від їжі. Крім того, пластикові частинки можуть поглинати інші шкідливі хімічні речовини з навколишнього середовища і вносити токсини в харчовий ланцюжок. Кожна група учнів має доповісти класу про свої висновки. Крім того, слід запропонувати учням передбачити, що може трапитися, якщо черепахи або морські птахи стануть менш поширеними в екосистемі коралових рифів. Що станеться, якщо корали вимруть? Під час роботи учнів у групах вчитель може продемонструвати на екрані заделегіть підготовлені фото (рис. 2.22).

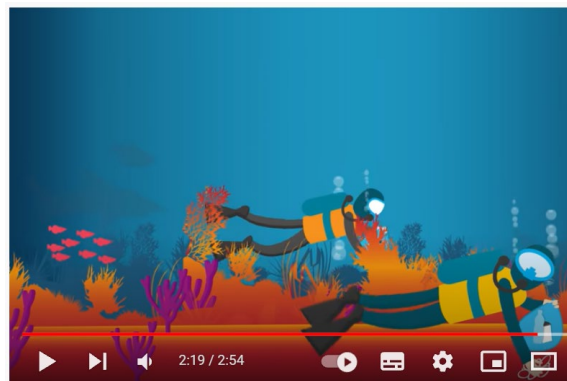
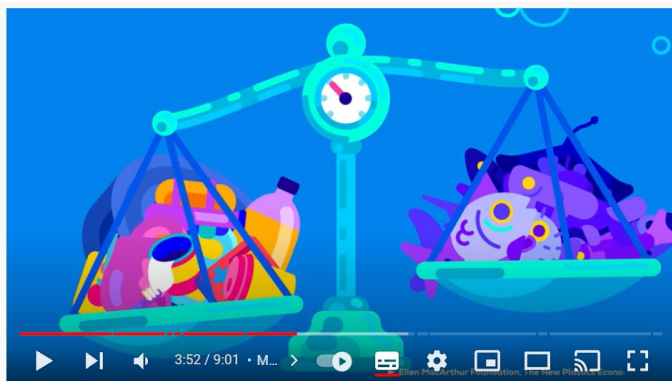
Золотистий Треваллі (Gnathanodon speciosus) поїдає сміття на поверхні океану	Морська черепаха з'їдає поліетиленовий пакет, приймаючи його за звичайну їжу	Порятунок гавайського тюленя-монаха, який заплутався у риболовній сітці

Вміст шлунка цього нещасного альбатроса включає в себе пластикове морське сміття, яке пташеняті зкормлювали його батьки	Річка Огайо. Рибалки залишили великий блакитний чаплі пластиковий пакет з рибою всередині	Сірий спинорог (<i>Balistes capriscus</i>) вивчає пластикову пляшку, яка впала в океан

Рис. 2.22. Забруднення океану – серйозна проблема для морських мешканців (фото взяті із сайту <https://www.nationalgeographic.org/>)

Цікавим інформаційним ресурсом, який доцільно використовувати вчителям географії під час дистанційного викладання розділу «Океани», є *World Ocean Day for Schools* (<https://worldoceanday.school/resources-2020/>). Ресурс містить велику кількість мультиплікаційних фільмів щодо проблем забруднення Світового океану (рис. 2.23).

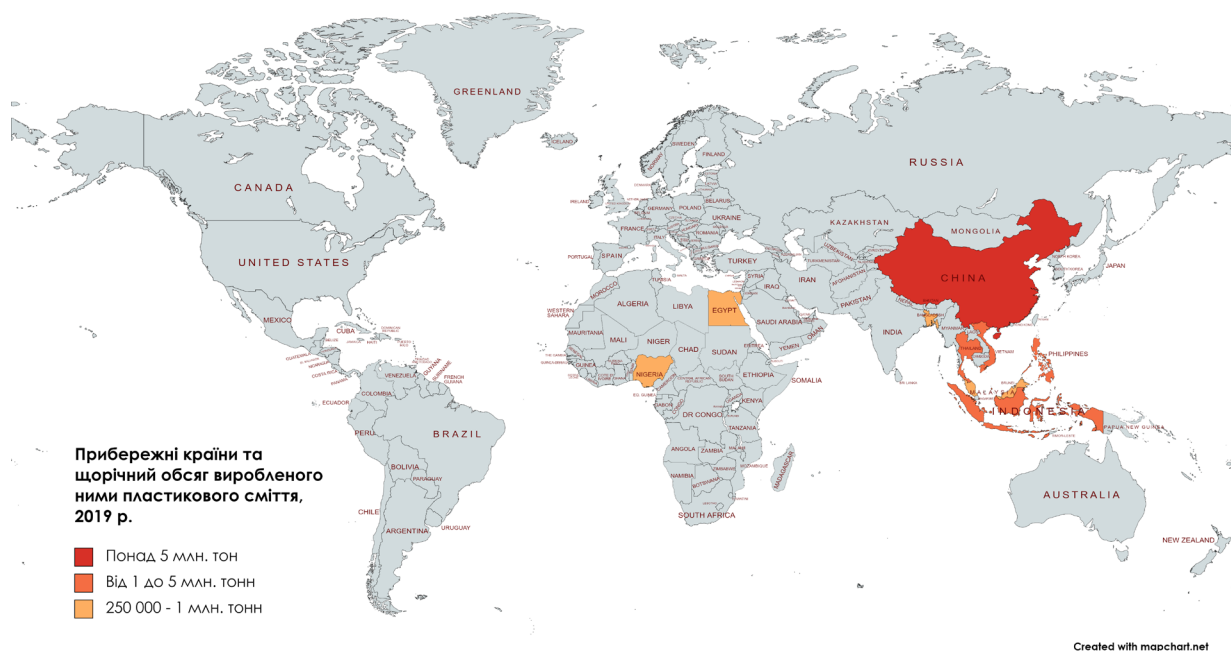
Пластикове забруднення*: як люди перетворюють світ на пластик (відео доступне за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=RS7IzU2VJIQ>)

*Примітка: На цьому рисунку красномовно показано, що із часом (у 2050 році) пластик, який знаходиться в океані, «перевісить» усю рибу, що там мешкає.

Потворна подорож нашого сміття (відео доступне за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=-OyEcLuDMek>)

Рис. 2.23. Скріншоти з екрану сайту World Ocean Day for Schools (<https://worldoceanday.school/resources-2020/>)

Продовжуючи тему щодо забруднення Світового океану, вчитель може продемонструвати учням створену власноруч карту, на якій показано 10 країн світу, які є основними забрудниками океану пластиком сміттям (рис. 2.24). Цю електронних карту укладено за допомогою ресурсу *MapChart*. Учні можуть ознайомитися із цим ресурсом за посиланням: <https://mapchart.net/world.html> та у подальшому створювати власні карти.

Рис. 2.24. Використання ресурсу MapChart під час вивчення забруднення океану пластиковим сміттям (укладено автором за даними [30])

Під час вивчення екологічних проблем Світового океану вчитель може *розвитвати творче мислення учнів*. Так, наприклад, можна поставити перед учнями наступні питання:

1. Якби ви були режесером фільма про екологічні проблеми Світового океану, яке повідомлення ви б передали в своєму фільмі і чому?

2. Як ваш фільм може позитивно вплинути на погляди інших людей на океан?

З метою розвитку творчості та креативності учнів можна навіть запропонувати їм *зробити дома істівний кораловий риф*. Для того, щоб він виявився найбільш схожим на справжній, учням слід порадишити прочитати додаткову інформацію про коралові рифи та запросити (за необхідності) дорослих допомогти із майбутнім «кулінарним шедевром». Не зайвим буде і попередження не їсти занадто багато!;)

Необхідно констатувати той факт, що нещодавно використання на уроках мультимедійної техніки було незвичним явищем. Однак на теперішній час способи подання та сприйняття інформації кардинально змінилися, тож зараз вразити учнів стандартними слайдами презентації практично неможливо. Отже, якщо вчитель намагається підвищити ефективність викладання своєї дисципліни, йому слід використовувати інноваційні програмні продукти. Одним із них є *створення коміксів*. Комікс – це ланцюг статичних зображень, об'єднаних загальним сюжетом. У середині зображень зазвичай розташований текст, який їх пояснює, а діалоги передаються за допомогою спеціальних хмарок – «бабблів».

За допомогою коміксів на уроці можна у дещо жартівливому форматі дослідити якийсь важливий процес або явище.

Серед сервісів для створення коміксів можна назвати:

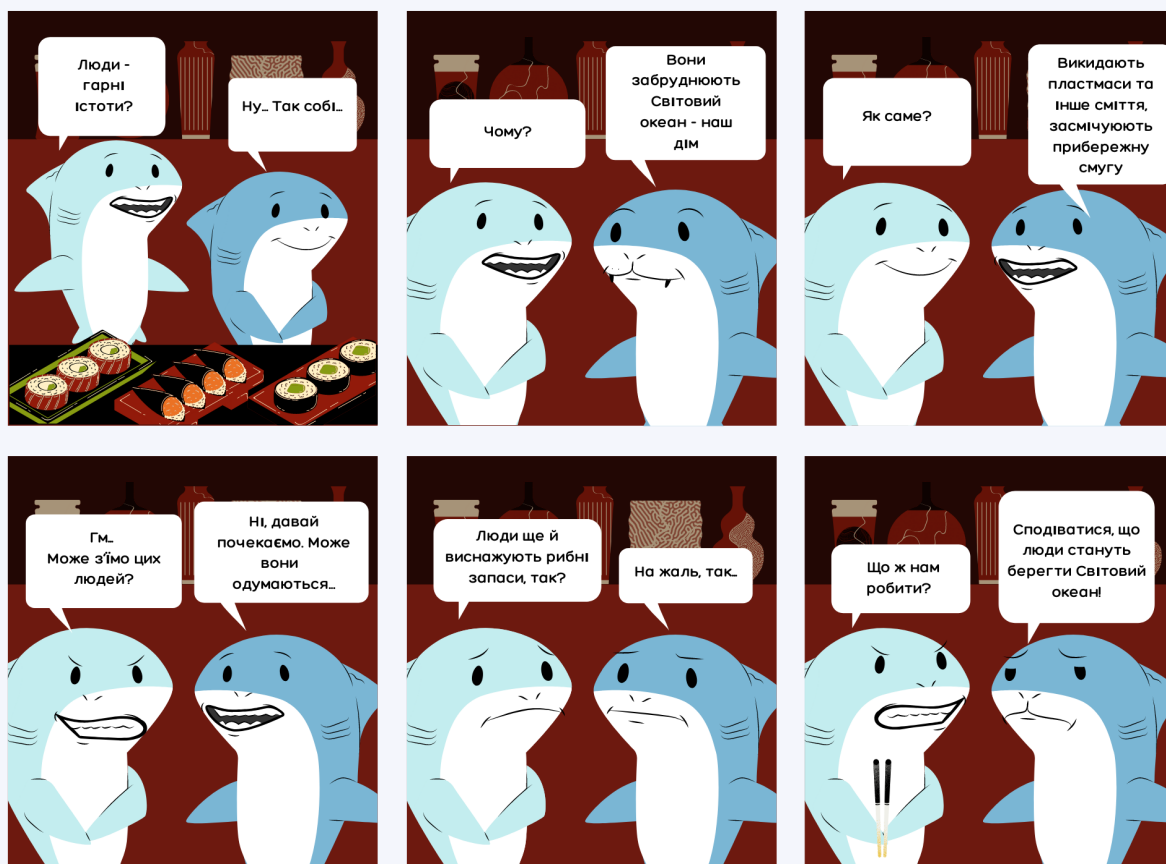
- MakeBeliefsComix (<http://www.makebeliefscomix.com/Comix/>);
  - LEGO city Comic-Builder (<http://biomediaproject.com/bmp/files/LEGO/gms/online/City/ComicBuilder/comicbuilder/intro.html>);
  - ToonDoon (<http://www.toondoo.com/>);
  - Write comics (<http://writecomics.com/>);
- Canva.com (<https://www.canva.com>).

Використовувати навчальні можливості коміксів можна таким чином:

- видалити останній малюнок коміксу та дати завдання придумати фінал, тобто домалювати кадр. Потім можна навіть проголосувати за найкращий фінал;
- із готових коміксів видалити «бабл» та дати учням завдання придумати на задану тему власні історії, діалоги, продумати логічний діалог, монолог за малюнками [11, С. 74-75].

Комікси можуть виявитися ефективним ресурсом для вчителя та учнів, тому що сприяють розвитку цифрової компетентності учнів, допомагають розвивати критичне мислення, сприяють розвитку рефлексивної практики у навчальному процесі, розвивають творчі здібності. Цей ефективний навчальний інструмент здатний задовольнити вимоги учнів, які не уявляють свого життя без гаджетів. Так, можна запропонувати учням *зобразити негативний вплив людини на Світовий океан за допомогою комікса*. Вчитель може продемонструвати на екрані власний комікс (рис. 2.25-2.26) та, відповідно, запропонувати учням доповнити перелік негативних дій людини в частині забруднення Світового океану (видобування корисних копалин, розливи нафти, скидання стічних вод в океан, забруднення повітря і води, що відбувається при використанні сучасних двигунів морських суден, недосконалість законодавства та неефективність екологічної політики тощо) й запропонувати конкретні заходи, спрямовані на вирішення цієї проблеми.

Негативний вплив людини на Світовий океан

Рис. 2.25. Комікс «Негативний вплив людини на Світовий океан»
(складено автором у програмі Canva)

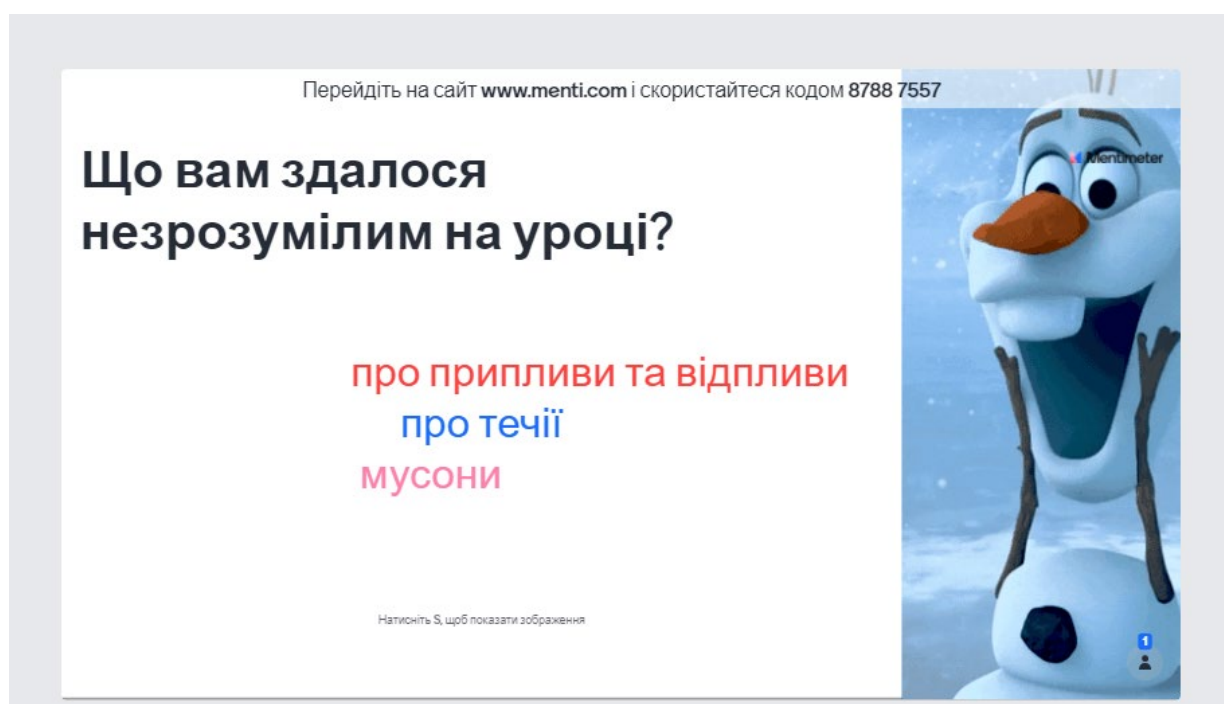
**Рис. 2.26. Комікс «Негативний вплив людини на Світовий океан»
(складено автором у програмі Canva)**

Важливою складовою сучасного уроку є рефлексія. Під рефлексією в педагогіці розуміють здатність дитини до самооцінювання, вміння аналізувати власні дії, вчинки, мотиви. Крім того, рефлексія дає можливість вчителю проводити аналіз своєї діяльності, з'ясувати «проблемні» місця в розглянутому матеріалі. Різновидів проведення рефлексії доволі багато: можна проводити *рефлексію емоційного стану учнів* (чи зрозуміли вони нову тему, чи сподобався їм урок, що здалося важким, незрозумілим та нудним, що справило найбільше враження, про що вони хотіли би дізнатися на наступному уроці тощо) та *рефлексію змісту навчального матеріалу*

(поставити учням конкретні питання за темою уроку). Пропонуємо проводити рефлексію емоційного стану за допомогою ресурсу «Mentimeter». Це сервіс для створення та проведення онлайн-опитувань. Вчитель обирає, у якому вигляді хоче отримати відповіді від аудиторії: просто кількість голосів, процентне співвідношення, діаграма, «хмара слів», графік. Далі учні відповідають зі своїх смартфонів та планшетів. Щоб створити опитування за допомогою сервісу «Mentimeter», необхідно пройти за посиланням: <https://www.mentimeter.com/>; щоб взяти участь в опитуванні: <https://www.menti.com/>.

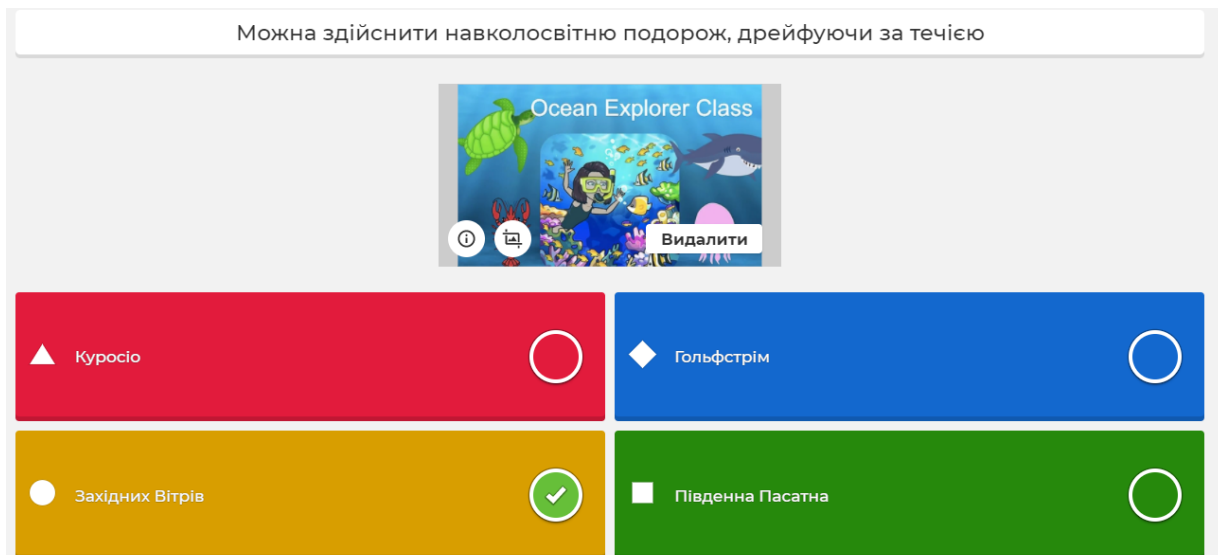
Приклад проведення рефлексійного етапу уроку за допомогою ресурсу «Mentimeter» під час вивчення розділу «Океани» представлено на рис. 2.27.

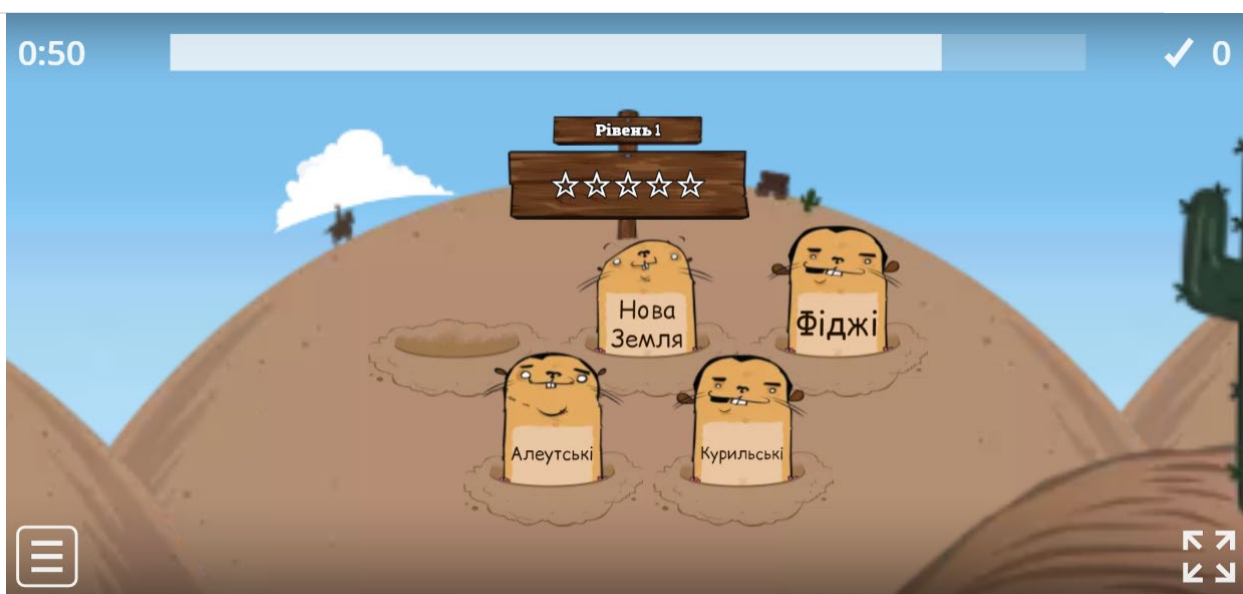
Рис. 2.27. Проведення рефлексійного етапу уроку за допомогою ресурсу «Mentimeter» (авторська розробка)

За підсумками вивчення всіх океанів з метою закріплення знань учнів можна провести тестування, використовуючи ресурси *LearningApps.org*, *Kahoot. Com*, *Wordwall* тощо (рис. 2.28 – 2.29).

Рис. 2.28. Приклад тестового питання на ресурсі «Kahoot. com» (авторська розробка)

Рис. 2.29. Гра «Вдар крота» на платформі Wordwall. Тема гри «Острови Тихого океану» (авторська розробка, скріншот з екрану)

Отже, наприкінці вивчення розділу «Океани» учні мають усвідомити, що океан – один із найцінніших природних ресурсів Землі. Виснаження природних ресурсів Світового океану та його забруднення – серйозні проблеми сучасного світу. Усі люди повинні зберігати «здоров'я» океану для майбутніх поколінь.

Вивчення «таємниці глибокого синього моря» у дистанційному форматі є фантастичною можливістю «оживити» і зацікавити учнів, тому що дає можливість вчителю використовувати значну кількість онлайн-ресурсів, відео-фрагментів, інтерактивних завдань. Це може надихнути дітей на поглиблене вивчення матеріалу, підвищить їхню цифрову грамотність, урізноманітнить самостійну та домашню роботу, сприятиме розвитку критичного мислення та творчої активності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. З метою вивчення стану дистанційного навчання у вересні 2021 р. було проведене анкетування вчителів Тополівського ліцею Троїцької селищної ради Троїцького району Луганської області. Анкетування дозволило виявити, що основною платформою для їхньої комунікації із учнями є Google Classroom. Разом із тим вчителі використовують й інші форми комунікації, а саме: Skype, Вайбер, електронну пошту та телефон. Це дає підстави для висновку, що учні мають більше можливостей отримати консультації від вчителів.

Усі опитані учителі одностайно висловилися, що їм більше до вподоби очна форма навчання. Також абсолютно усі опитані відзначили, що у них виникають труднощі з дистанційним навчанням учнів. Найбільші труднощі пов'язані із неможливістю якісно пояснити навчальний матеріал, що, скоріше за все, обумовлено недостатнім рівнем «цифрової грамотності» вчителів та браком досвіду дистанційного навчання; зниження інтересу учнів до

навчання, що пояснюється браком реального спілкування та невмінням учнів ефективно розпоряджатися своїм часом; та неможливість повного контролю рівня засвоєння учнями навчального матеріалу. У якості труднощів вчителі також зазначали наявність проблем технічного характеру, пов'язаних із підготовкою та завантаженням навчальних матеріалів та проблемами зв'язку із учнями.

Переважна більшість опитаних категорично незгодні з тим, що дистанційне навчання таке ж ефективне, як і очна форма.

Значна частка вчителів вважає, що рівень навчальних досягнень більшості їхніх учнів за час карантину знизився.

Високою виявилася частка осіб (25,0 %), які зазначили, що вони взагалі не витрачають час на самоосвіту. Це є тривожним сигналом, адже в умовах дистанційного навчання така ситуація є неприпустимою.

Свій професійний рівень під час карантину вчителі підвищують, приймаючи участь у вебінарах чи інших онлайн-заходах, відвідуючи професійні сайти та читаючи професійну літературу. Опитувані зазначили, що основними онлайн-платформами, які вони використовують для підвищення кваліфікації, є такі, як: «На урок», EdEra, «Всеосвіта», Prometheus. На жаль, жоден із опитуваних не згадав про можливість підвищення кваліфікації на платформі очно-дистанційного навчання Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (<http://dl.loipro.edu.ua/>) та курсах підвищення кваліфікації вчителів на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ).

Під час дистанційного навчання вчителі більше уваги почали приділяти власному здоров'ю, самоосвіті та хатнім справам.

62,5 % опитаних зазначили, що вони витрачають менше (!) часу на підготовку уроків та проведення дистанційних занять. Разом із цим, відповіді на це питання вчителів інших навчальних закладів нашої країни свідчать про

те, що вони в цілому витрачають більше часу на підготовку до дистанційних занять. Вчителі пояснюють це тим, що їм необхідно готувати значно більшу кількість навчального матеріалу в електронному форматі, розробляти тестові завдання та викладати їх на навчальних платформах тощо.

Переважає більшість респондентів (93,8 %) одноставно висловилися щодо бажання, щоб карантин швидше закінчився і почалося очне навчання у школі.

2. Поряд з материками океани – найбільші природні комплекси географічної оболонки. Метою вивчення окремих океанів є поглиблення, розширення й конкретизація основного географічного поняття «природний комплекс», а також пізнання особливостей природи кожного океану, господарської діяльності людини і заходів із охорони природи океанів. При цьому удосконалюються вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, проводити порівняння, отримувати нові знання, використовуючи різноманітні джерела географічної інформації. Океани вивчаються за типовим планом, наближеним до плану вивчення материків.

3. З метою кращого розуміння тематики, що вивчається, під час дистанційного викладання розділу «Океани» рекомендовано:

- використовувати освітній додаток Mozaik 3-D, який містить постійно зростаючу кількість інтерактивних 3D-моделей. 3D-фрагмент має не лише аудіо-візуальний супровід, але й передбачає тестові завдання та дублювання озвученої інформації текстом;

- провести дослід «Чи може замерзнути океан?»;
- створити мультфільм про унікальні організми Тихого океану;
- оформити ментальну карту «Природні ресурси Тихого океану», використовуючи програми для створення ментальних карт;

- демонструвати яскраві світлинні із цікавою інформацією та проблемними питаннями про органічний світ островів, про проблему пластикового забруднення океанів;

- представити результати власних досліджень у вигляді зробленої власноруч мультимедійної книжки;
- використовувати для вивчення географічної номенклатури навчально-розважальний ресурс Seterra Online та англomовний сайт <https://www.digitaldialects.com/iPad/Geography/OceansSeas.htm>
- застосовувати ресурс MapChart під час вивчення забруднення океану пластиком сміттям;
- використовувати відео-скрайбінг;
- зробити дома їстівний кораловий риф;
- використовувати дидактичні можливості коміксів;
- організувати взаємоопитування учнів за допомогою «тонких питань», що передбачають репродуктивну однозначну відповідь, та «товстих» (проблемних) питань, які вимагають глибокого осмислення завдання, раціональних міркувань, пошуку додаткових знань і аналізу інформації;
- скористатися англomовним «водним калькулятором» та порахувати, скільки води витрачає родина;
- застосовувати для тестування та рефлексії ресурси LearningApps.org; Kahoot. Com; Wordwall, Mentimeter.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі подано теоретичне узагальнення й запропоновано методичне обґрунтування найефективніших педагогічних технологій, методів й прийомів навчання при дистанційному викладанні розділу «Океани» у шкільному курсі «Географія материків та океанів».

Результати дослідження дають можливість зробити висновки теоретичного й науково-практичного спрямування, основними з яких є такі:

1. У період карантину, викликаного пандемією коронавірусу COVID-19, закладам освіти рекомендується проводити заняття в режимі дистанційної підтримки освітнього процесу. Ключовою особливістю дистанційного навчання зарубіжні дослідники вважають можливість опановувати навчальний матеріал у будь-який зручний для учнів час, у власному темпі. Вітчизняні науковці та освітяни під дистанційним навчанням у системі загальної середньої освіти України розуміють процес синхронного онлайн-навчання, коли уроки відбуваються за чітким розкладом у режимі реального часу на базі обраної школою платформи для дистанційного навчання (як правило, за допомогою відео-зв'язку).

2. Організації дистанційного навчання сприяє використання різноманітних ресурсів та сервісів, які дозволяють створювати віртуальне навчальне середовище. З урахуванням специфіки географії як навчального предмету найбільш ефективними виявилися платформи для онлайн-навчання на кшталт Moodle, Google Classroom, Zoom, Google Meet; платформи для створення інтерактивних вікторин, тестів, дидактичних ігор (Learning Apps, Kahoot, Wordwall, Mentimeter); онлайн-ресурси для вивчення географічної номенклатури; ресурси для створення ментальних карт, коміксів, презентацій та анімації; додатки для спілкування учнів та вчителів; сервіси для групової роботи учнів; сайти, які містять науково-популярну географічну інформацію; телеканали, які транслюють онлайн-уроки, тощо.

3. Структурно-логічна схема магістерського дослідження поєднує декілька етапів: концептуально-методичний, аналітичний та рекомендаційно-підсумковий. У магістерському дослідженні було використано такі методи: загальнонаукові (метод вивчення першоджерел, типізація, індукція та дедукція, аналіз і синтез) та спеціальні (картографічний метод, анкетування).

4. З метою вивчення стану дистанційного навчання у вересні 2021 р. було проведене анкетування вчителів Тополівського ліцею Троїцької селищної ради Троїцького району Луганської області. Анкета містила питання щодо основних засобів комунікації, які використовують учителі, основних труднощів, які виникають під час проведення уроків у дистанційному форматі, та напрямів підвищення професійного рівня вчителів під час карантину. Результати анкетування мають допомогти керівництву закладів загальної середньої освіти адаптувати освітній процес до нової реальності та підвищити ефективність організації дистанційного навчання.

5. З метою кращого розуміння тематики, що вивчається, під час дистанційного викладання розділу «Океани» рекомендовано: використовувати освітні додатки із аудіо-візуальним супроводом та відео-скрайбінг; проводити дослідження; створювати мультфільми, ментальні карти, мультимедійні книжки та комікси; демонструвати яскраві світлини із цікавою інформацією та проблемними питаннями про органічний світ островів, про проблему пластикового забруднення океанів; використовувати онлайн-тренажери для вивчення географічної номенклатури, застосовувати ресурс MapChart для складання власних карт; організувати взаємоопитування учнів за допомогою «тонких» та «товстих» питань, скористатися англійським «водним калькулятором» та порахувати, скільки води витрачає родина; застосовувати для тестування та рефлексії ресурси LearningApps.org; Kahoot. Com; Mentimeter.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєва В. М. Урок географії в сучасних технологіях / В. М. Андрєєва, О. Є. Шматько. Х. : Вид. група «Основа», 2006. 176 с.
2. Бабешко О. О. Методика навчання географії: посібник [для вчителів і студентів-географів педуніверситетів] / О. О. Бабешко. Умань: АЛІМІ, 2005. 263 с.
3. Биков В. Ю. Дистанційна освіта: актуальність, особливості і принципи побудови, шляхи розвитку та сфера застосування. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: Колективна монографія*. К. : Атіка, 2005. 252 с.
4. Боремчук Л. І. Дистанційне навчання як педагогічна технологія. *XIV Міжнародна інтернет-конференція Advanced technologist of science and education*. URI: <https://bit.ly/2TFch2A>
5. Вебінар на тему «Мультфільм за 5 хвилин: онлайн-сервіси для створення анімації та монтажу». URI: <https://www.youtube.com/watch?v=tu93uGSCybg>
6. Вішнікіна Л. П. Навчальні технології як основа творчої діяльності вчителя. *Впровадження сучасних технологій навчання географії у шкільній, вищій, післядипломній освіті*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару. Полтава: ПОППО, 2006. 130 с.
7. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. / О. М. Ворожейкіна. Х. : Вид. група «Основа», 2011. 287 с.
8. Гаврюшенко Г. В., Борова Н. О. Результати опитування вчителів щодо стану дистанційного навчання / Г. В. Гаврюшенко, Н. О. Борова / Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2021. Вип. 76. 445 с., С. 133-138.

9. Гаврюшенко Г. В., Масленнікова Н. О. Створення мультфільмів як приклад використання ігрової форми навчання у шкільному курсі географії материків та океанів / Г. В. Гаврюшенко, Н. О. Масленнікова / Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2021. Вип. 67. 662 с., С. 183-187.

10. Гаврюшенко Г. В., Мельник І. Г. Методичні аспекти впровадження інформаційно-комунікаційних технологій на уроках географії / Г. В. Гаврюшенко, І. Г. Мельник. *Наукові записки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Географічні науки. Вип. 9.* Суми, 2018. С. 236-246.

11. Гаврюшенко Г. В., Чигирик А. С. Навчальні можливості коміксів при вивченні географії / Г. В. Гаврюшенко, А. С. Чигирик / Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2020. Вип. 62. 169 с, С. 74-75

12. Гончаренко Л. М., Костенко О. І. Використання ІКТ для підвищення якості навчання.
URI:http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/27861/

13. Гурак Руслан. Дистанційне навчання – це виклик для української освіти під час пандемії. *Державна служба якості освіти України*. URL: [https:// bit.ly/3iVBVuz](https://bit.ly/3iVBVuz)

14. Дем'яненко В. М. Підготовка вчителів до використання мультимедійних засобів навчання. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*: Зб. наук. праць / Редкол. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. Вип. 5. С. 233-237.

15. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>

16. Дидактика географії: монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. К.: Ніка-Центр, 2013. 570 с.
17. Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали / кол. автор.; за загальною редакцією О. М. Топузова; укл. М. В. Головка. Київ: Педагогічна думка, 2021. 192 с.
18. Дистанційне навчання. – Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F
19. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітян міста Києва. Навч.-метод. посіб. / Упоряд: Воротникова І. П., Чайковська Н. В. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.
20. Дистанційне та змішане навчання в школі. Путівник / Упоряд. Воротникова І. П. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 48 с.
21. Дистанційні технології в освіті: збірник науково-методичних рекомендації щодо організації виховання, навчання та розвитку учасників освітнього процесу під час карантину / під ред. Ю. О. Бурцевої, Д. В. Малєєва. Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2020. 95 с.
22. Дмитренко К. А. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посіб. / К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос, С. В. Бекетова. – Х.: ВГ «Основа», 2018. 119 с.
23. Довгань Г. Д. Інтерактивні технології на уроках географії / Г. Д. Довгань. Х.: Вид. група «Основа», 2005. 128 с.
24. Дослідження стану реалізації дистанційного навчання в Україні: (березень-квітень 2020 р.). Центр інформаційної освіти ПРО.СВІТ. URL: [https:// bit.ly/3iNRbcM](https://bit.ly/3iNRbcM)

25. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 176 с.
26. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, редакція від 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
27. Іванців Анастасія. Залежність від людськості. Як школа справляється з викликами карантину та онлайн-освіти. *LB.ua*. 2020. URL: <https://bit.ly/3q0J8uJ>
28. Іванюк І. В., Овчарук О. В. Результати онлайн опитування: готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину: 2021: аналітичний звіт. Київ: ІТЗН НАПН України. 2021. 55 с. URL : <https://bit.ly/3gDxEsS>
29. Інноваційні технології в роботі вчителя географії / уклад. Науменко Є. І. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 127 с.
30. Какие страны сильнее всего загрязняют мировой океан пластиком? URL: <https://zen.yandex.ru/media/infostat/kakie-strany-silnee-vsego-zagrizniaiut-mirovoi-okean-plastikom-5c465d0f003f2c00b0462bae>
31. Кобернік С. Г. Географія: підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. К.: Грамота, 2015. 288 с.
32. Коновалова М. В., Куликова Ю. О., Семиволос О. П. Педагогічні технології: інструментарій, механізми, технологічна карта / М. В. Коновалова, Ю. О. Куликова, О. П. Семиволос. Х. : Вид. група «Основа», 2016. 96 с.
33. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
34. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>

35. Лаврук М. М. Методика навчання географії: практична і самостійна робота студентів: навчально-методичний посібник / М. М. Лаврук. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 136 с.
36. Лист МОН № 1/9-609 від 02.11.20 року Щодо організації дистанційного навчання URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/77298/
37. Лукіна Т. О. Дистанційне навчання в загальній середній освіті в Україні: доступність та результативність в умовах пандемії. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць*. «Серія «Соціальні та поведінкові науки». 2021. Вип. 16(45). С. 224-252. URL: <https://bit.ly/3gDxT7g>
38. Макаренко В. М., Туманцова О. О. Як опанувати технологію формування критичного мислення / В. М. Макаренко, О. О. Туманцова. Х.: Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2008. 96 с.
39. Машкіна В., Пироженко Д. Дослідження як практична складова шкільної географії / В. Машкіна, Д. Пироженко. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. Зб. Наук. праць. Харків, 2017, вип. 25, С. 40-45.
40. Методичні рекомендації про викладання географії у 2020/2021 навчальному році. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-pro-vykladannya-geografii-u-2021-2022-navchalnomu-rotsi/>
41. Мокрогуз О. П. Роль мультимедійних засобів у формуванні інформаційної компетентності / О. П. Мокрогуз. Х. : Вид. група «Основа», 2017. 95 с.
42. Мультимедійні технології в освіті. URL: <https://ru.osvita.ua/school/method/31692//>
43. Мультфільм за 5 хвилин: корисні сервіси для створення анімації. URL: <https://naurok.com.ua/post/multfilm-za-5-hvilin-korisni-servisi-dlya-stvorennya-animaci>

44. Назаренко Т. Г. Формування в учнів географічної компетентності в умовах дистанційного навчання. *Географія та економіка в рідній школі*. 2020. №5. С. 15-21.
45. Назаренко Т. Г. Цифрова компетентність як умова формування в учнів географічної компетентності. *Географія та економіка в рідній школі*. 2018. №11. С. 26-32.
46. Найкрутіші інструменти 2017 року на думку експертів у галузі освіти. *Педагогічна майстерня*. № 8 (80), серпень 2017 р. С. 39-47.
47. Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804 про затвердження Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія (6-9 класи). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/geografiya-6-9-14.07.2017.pdf>
48. Новая Зеландия – страна «хоббитов» и загадок. URL: https://feerie.com.ua/sites/default/files/styles/for_blog/public/2019-04/hobbit%20yellow%20door.jpg?itok=_maz4Kpu
49. Овчарук О. В., Іванюк І. В. Результати он-лайн опитування «Потреби вчителів у підвищенні фахового рівня з питань використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину»: аналітичні матеріали. Київ: ІТЗН НАПН України, 2020. URL: <https://bit.ly/3xsondY>
50. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації / уклад. А. Лотоцька, О. Пасічник. МОН України. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>
51. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину: аналітична записка / Гриневич Л. та ін. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 76 с.

52. Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році: методичні рекомендації / за заг. ред. В. І. Шуляра. Миколаїв: ОППО, 2020. 108 с.

53. Освіта і пандемія: що українці думають про дистанційне навчання та як оцінюють ЗНО. Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучерова». 31 липня 2020. URL: <https://bit.ly/3wujkbD>

54. Павлюк Н. І., Довгань Г. Д. Географія. Материки та океани. 7 клас: навч.-метод. Посібник / Н. І. Павлюк, Г. Д. Довгань. Х.: ВГ «Основа», 2018. 144 с.

55. Полат Є. С. Педагогічні технології дистанційного навчання / [Є. С. Полат, М. В. Моїсеєва, А. Є. Петров]; за ред. Є. С. Полат. М., «Академія». 2006.

56. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 р. №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>

57. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січн. 2020 р. №463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

58. Прохоренко О., Люлькова Ю. Особливості навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в умовах карантину. *Проблеми сучасного підручника: збірник наукових праць* [ред. кол.; голов. ред. О. М. Топузов]. Київ: Педагогічна думка, 2020. Вип. 25. С.112-121.

59. Радчук Олександр. Навчальний рік в онлайні: про наслідки змін в освіті у період карантину. *Слово і діло. Аналітичний портал*. 15 січня 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/15/kolonka/aleksandr-radchuk/suspilstvo/navchalnyj-rik-onlajni-pro-naslidky-zmin-osviti-period-karantynu>

60. Садкіна В. І. 101 цікава педагогічна ідея. Як зробити урок / В. І. Садкіна. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 88 с.

61. Самойленко В. М. Навчання географії: Понятійно-термінологічний словник (з грифом МОН України, електронна версія) / В. М. Самойленко, Я. Б. Олійник, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. К.: Ніка-Центр, 2015. 352 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/7392>
62. Сирбу О., Назаренко Ю., Когут І. Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. 5 листопада 2020. URL: <https://bit.ly/3vsJoDX>
63. Стадник О. Г. Інноваційні технології навчання географії: навч. видання / О. Г. Стадник. Харків: Основа, 2010. 128 с.
64. Стадник О. Г. Метод проєктів у викладанні географії. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 110 с.
65. Стадник О. Г., Піткевич В. В. Методика навчання географії в школі / О. Г. Стадник, В. В. Піткевич. Х.: ВГ «Основа», 2019. 128 с.
66. Технологія формування критичного мислення на уроці географії / Н. С. Колосова, Н. В. Вукіна, Н. П. Дементієвська, В. М. Макаренко, О. О. Туманцова; упоряд. Н. С. Колосова. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 126 с.
67. Трубачева С. Е., Мушка О. В. Організаційно-педагогічні особливості проєктування дистанційної освіти в умовах карантину. *Український педагогічний журнал*. 2020. №3. С. 58-65.
68. Туркот Т. І. Традиційне та інноваційне навчання: порівняльний аналіз. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/50481-traditsyne-ta-nnovatsyne-navchannya-porvnyalniy-analz.html>
69. Філончук З. Медіаграмотність на заняттях з географії. Навчальне видання / З. Філончук. За редакцією Волошенюк О., Іванова В. Київ: АУП, ЦВП, 2020. 73 с.
70. Формування ключових та предметних компетентностей через творчі завдання та запитання. URL: <http://surl.li/uozt>.
71. Хміль Н. А., Морквян І. В. Хмарні сервіси у проєктній діяльності учнів. URL: http://osnova.com.ua/items/item-march-2017/index_2.html

72. Швець О. С. Рефлексія як складова сучасного уроку. URL: <https://urok-ua.com/refleksiya-yak-skladova-suchasnogo-uroku/>
73. Шиліна Г. А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи. – Дис. канд. пед. наук: 13.00.02, Бердянський державний педагогічний університет. – Бердянськ., 2016. 300 с.
74. Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України України від 11.08.2020 р. №1/9-430. URL : <https://bit.ly/35Mg94E>
75. Щодо організації дистанційного навчання. Лист Міністерства освіти і науки України №1/9-609 від 2 листопада 2020 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-distancijnogo-navchannya>
76. Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину: лист Міністерства освіти і науки України від 23 березн. 2020 р. №1/9-173. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-pid-chas-karantinu>
77. Як дистанційне навчання змінило освіту та що буде далі. – Електронний ресурс: Режим доступу до ресурсу: https://education.24tv.ua/yak-dstantsiyne-navchannya-zminilo-osvitu-shho-ukrayina-novini_n1757690
78. Яценко Н. А. Скетчноутинг та комікси на уроках / Н. А. Яценко // Педагогічна майстерня. № 5 (89), травень 2018 р. С. 21-23.
79. Danchikov, E. A., Prodanova, N. A., Kovalenko, Y. N., & Bondarenko, T. G. (2021). Using different approaches to organizing distance learning during the COVID-19 pandemic: Opportunities and disadvantages. *Linguistics and Culture Review*, 5, 587-595. doi:10.37028/lingcure.v5nS1.1444
80. Features of distance education in ukraine during the Covid-19 pandemic: Problems and prospects Kurok, O.; Lucenko, G.; Povstyn,

O.; Lutsenko, O. *Universal Journal of Educational Research* ; 8(11):5498-5504, 2020.

81. Scarpellini, F., Segre, G., Cartabia, M., Zanetti, M., Campi, R., Clavenna, A., & Bonati, M. (2021). Distance learning in Italian primary and middle school children during the COVID-19 pandemic: A national survey. *BMC Public Health*, 21(1) doi:10.1186/s12889-021-11026-x

82. Tomasik, M. J., Helbling, L. A., & Moser, U. (2021). Educational gains of in-person vs. distance learning in primary and secondary schools: A natural experiment during the COVID-19 pandemic school closures in Switzerland. *International Journal of Psychology*, 56(4), 566-576. doi:10.1002/ijop.12728

83. What is Distance Learning? The Benefits of Studying Remotely. URL: <https://www.uopeople.edu/blog/what-is-distance-learning/>

Додаток 1

Трактування сутності поняття «дистанційне навчання»

Назва терміну або поняття	Тлумачення поняття ученими
Дистанційне навчання	Дистанційне навчання – сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (викладачів, визначних постатей у певних галузях науки, політиків), до тих, хто навчається (студентів чи слухачів). Застосовується під час підготовки як у середніх загальноосвітніх школах і ЗВО, так і в бізнес-школах. Основними принципами дистанційного навчання є інтерактивна взаємодія у процесі роботи, надання студентам можливості самостійного освоєння досліджуваного матеріалу, а також консультаційний супровід у процесі дослідницької діяльності. Дає змогу навчатися на відстані, за допомогою диспутів експертів з кількох країн, за відсутності викладача. Основну роль у здійсненні дистанційного навчання відіграють сучасні інформаційні технології [18].
	Дистанційне навчання – комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають

	можливість реалізувати процес дистанційного навчання в навчальних закладах та наукових установах [73, С. 243].
	Дистанційне навчання – це взаємодія на відстані вчителя та учня, яка має всі властиві навчальному процесу компоненти (мету, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання) й реалізовується специфічними засобами інтернет-технологій або іншими засобами, що передбачають інтерактивність [55].
	Метод навчання, при якому вчителі і учні не зустрічаються в класі, а використовують для занять Інтернет, електронну пошту, тощо. Це означає, що студенти вчать віддалено і не проводять очного навчання з інструкторами або іншими студентами [83].
	Форма навчання, в якій основні елементи включають фізичне розділення вчителів і учнів під час навчання і використання різних технологій для полегшення спілкування учень-учитель і учень-учень [80].

Додаток 2

АНКЕТА

Шановні колеги!

Я, Борова Наталія Олександрівна, проводжу опитування щодо вивчення стану дистанційного навчання учнів.

Прошу Вас на всі запитання Анкети відповідати відверто та особисто.

Результати опитування будуть використані у науково-дослідних цілях з метою удосконалення методики дистанційного викладання шкільних дисциплін.

Заповнюйте анкету, **відмічаючи жирним шрифтом певні пункти**, та вписуйте окрему відповідь (де це передбачено).

1. ПІБ _____
2. Ваш вік: _____ повних років
3. Стаж роботи за спеціальністю _____ (років)
4. Кваліфікаційний рівень _____
5. Як Ви під час карантину частіше комунікуєте з учнями? (Зазначте один варіант відповіді)
  - через вайбер
  - через соціальні мережі (твітер, фейсбук тощо)
  - через електронну пошту
  - по скайпу

- по телефону
- інше (зазначити) _____
- ніяк

6. На Вашу думку, який спосіб комунікації з учнями, окрім веб-сервісу Google Classroom, найбільш ефективний на час карантину? *(Зазначте один варіант відповіді)*

- через вайбер
- через соціальні мережі (твітер, фейсбук тощо)
- через електронну пошту
- по скайпу
- по телефону
- інше (зазначити) _____
- не знаю

7. Яка форма навчання учнів Вам більше до вподоби? *(Зазначте один варіант відповіді)*

- очна (відвідування школи)
- дистанційна (навчання вдома)

8. Чи виникають у Вас труднощі з дистанційним навчанням учнів?

- так
- ні
- важко відповісти

9. Якщо у Вас виникають труднощі з дистанційним навчанням учнів, то з яких причин? *(Зазначте усі можливі варіанти відповіді)*

- брак досвіду дистанційного навчання
- проблеми технічного характеру (підготовка, завантаження

навчальних матеріалів)

- неможливість якісно пояснити навчальний матеріал
- неможливість повністю контролювати рівень засвоєння учнями

навчального матеріалу

- зниження відповідального ставлення учнів до навчання
- зниження інтересу учнів до навчання
- проблеми зв'язку з учнями
- інше _____
- немає труднощів

10. Які форми дистанційного навчання Ви використовували до появи веб-сервісу Google Classroom? *(Зазначте усі можливі варіанти відповідей)*

- веб-заняття
- чат-заняття
- онлайн-конференції
- інше
- ніякі

11. Наскільки Ви згодні з тим, що дистанційне навчання таке ж ефективне, як і очна форма? *(Зазначте один варіант відповіді)*

- повністю згодний (-на)
- швидше згодний (-на), ніж не згодний (-на)
- важко відповісти
- швидше не згодний(-на), ніж згодний (-на)
- повністю не згодний (-на)

12. Як змінився рівень навчальних досягнень більшості Ваших

учнів за час карантину? *(Зазначте один варіант відповіді)*

- зріс
- знизився
- залишився незмінним
- не знаю

13. Скільки часу під час карантину Ви витрачаєте на самоосвіту? *(Зазначте один варіант відповіді)*

- до години
- 1-2 години
- понад 3-и години
- ніскільки

14. Як Ви підвищуєте свій професійний рівень під час карантину? *(Зазначте усі можливі варіанти відповідей)*

- читаю професійну літературу
- беру участь у вебінарах чи в інших онлайн-заходах
- відвідую професійні сайти
- спілкуюся дистанційно з колегами
- ніяк
- інше (зазначте) _____

15. Які онлайн-платформи та ресурси Ви використовуєте для підвищення кваліфікації? *(Зазначте не більше 2-х варіантів відповіді)*

---

16. На що Ви переважно витрачаєте час під час карантину? *(Зазначте не більше 3-х варіантів відповіді)*

- більше приділяю уваги спілкуванню з дітьми/родиною
- більше приділяю уваги хатнім справам
- більше приділяю уваги власному здоров'ю
- самоосвіті
- працюю дистанційно
- перегляду сторінок у соцмережах
- спілкуванню з друзями через соцмережі
- перегляду фільмів
- вивченню іноземної мови
- хобі
- інше

17. Чи витрачаєте Ви більше часу під час карантину на підготовку уроків та проведення дистанційних занять? *(Зазначте один варіант відповіді)*

- більше
- однаково
- менше
- важко відповісти

18. Чи хочете Ви, щоб швидше закінчився карантин і почалося навчання у школі? *(Зазначте один варіант відповіді)*

- так
- важко відповісти
- ні

Дякую за співпрацю!